

28 MAY MÜSTƏQİLLİK GÜNÜDÜR!

İndi Ermənistan adlanan ərazi, Qərbi Azərbaycan-İrəvan mahalı, Göyçə mahalı, Zəngibasar mahalı tarixi Azərbaycan torpağıdır.
Heydər ƏLİYEV

Bu gün biz yaxşı bilirik ki, Ermənistan dövləti tarixi Azərbaycan torpağında yaranıb. Zəngəzur, Göyçə mahalı, İrəvan bizim doğma torpaqlarımızdır. Biz qayıdacağıq.
İlham ƏLİYEV

BİR PARÇA DAŞ VƏTƏNDİR!

Mahirə NAĞIQIZI

YURDUN SƏSİ

№ 08

May 2025-ci il

“1918-ci ildə Azərbaycan Respublikasının ərazisi 114 min kv. kilometr olub. İndi isə 86 min kv. km-dir. Gör əlimizdən nə qədər torpaqlar gedib. Əsrlər boyu Vətən, torpaq anlayışı xalqımızın ləyaqətini, məniyyətini, şərəfini əks etdirib. Xalq öz torpağının müqəddəsliyini qorumaq üçün onun uğrunda ölüm-dirim mübarizəsi aparıb. Ulu babalarımız Vətən torpağının hər bir qarışını namus simvolu kimi qoruyub, onun yolunda canlarını və övladlarını qurban verməkdən belə çəkinməyiblər. Təəssüf ki, biz bu ənənələri unuduruq. Buna artıq dözmək olmaz. Ona görə də təklif edirəm ki, bir Dağlıq Qarabağ məsələsi yox, bütün 1920-ci ildən indiyədək Azərbaycan ərazisindən Ermənistanə verilmiş torpaqların hamısının haqq-hesabı aparılsın. Hansı dövrə, hansı sərhəd sahəsində hansı torpaqlar verilib? Bu torpaqların hansı qərarlarla, kim tərəfindən verilməsi

Heydər Əliyev 102

müəyyən olunsun. Və biz Ermənistanə qarşı artıq müdafiə mövqeyində yox, hücum mövqeyində duraq və burada depu-

tatların dediyi kimi, o torpaqların geri qaytarılması üçün mübarizə aparaq. İndi biz mübarizəyə keçməliyik və mən də bu

mübarizəyə hazıram. Əgər deputatlar razı olarsa, bizim sessiyamız Ermənistanı təcavüzkar dövlət adlandır-malıdır. Biz bu barədə xüsusi qərar çıxarmalı və onu bütün dünyaya bəyan etməliyik, Soruşdular ki, o torpaqları kim verib? Mən təklif edirəm ki, aydınlaşdırılsın. Eyni zamanda arayış verə bilərəm ki, 1969-cu il 14 iyuldan (mən başa düşdüm, o sualı mənə niyə verdilər), Azərbaycana rəhbərlik etdiyim dövrdən, 1982-ci ilin dekabrına qədər Azərbaycan ərazisindən bir qarış da olsa, Ermənistanə torpaq verilməyib. Mən buna cavab verirəm və özümü çox xoşbəxt hesab edirəm ki, o dövrdə ermənilərin torpaq iddialarının qarşısını ala bildik”.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin
birinci sessiyasındakı çıxışından,
05.02.1991

"Qərbi Azərbaycana qayıdış insan hüquqlarının aliliyinin mühüm şərti kimi"

21 may 2025-ci il tarixində Türkiyənin Ankara şəhərində Qərbi Azərbaycan İcmasının və “Azərbaycan-Türkiyə Evi” İctimai Birliyinin birgə təşkilatçılığı, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, ADA Universiteti və Beynəlxalq Münasibətlərin Təhlili Mərkəzinin tərəfdaşlığı ilə “Qərbi Azərbaycana Qayıdış İnsan Hüquqlarının Aliliyinin Mühüm Şərti Kimi” mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilib.

Konfransa Azərbaycan və Türkiyədən 250-ə yaxın iştirakçı, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsinin müdiri Ədalət Vəliyev, Türkiyənin Ədalət və İnkişaf Partiyası sədrinin birinci müavini Efkən Ala, sədr müavini Zafer Sırakaya, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin (TBMM) komitə sədrləri, sədr müavinləri və digər üzvləri, dövlət qurumlarının nümayəndələri, universitet rektorları, elm və iş adamları, qeyri-hökumət təşkilatlarının və media nümayəndələri qatılıb.

Konfrans Azərbaycan və Türkiyənin dövlət himnlərinin səslənməsi ilə başlayıb. Ardınca Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və Azərbaycanın və Türkiyənin bütövlüyü uğrunda canlarından keçən şəhidlərin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla anılıb.

Sonra Qərbi Azərbaycan həqiqətləri və Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyəti, Qərbi azərbaycanlıların ləyaqətli şəkildə geri qayıdışı ilə bağlı Qərbi Azərbaycan Televiziyası tərəfindən hazırlanan film nümayiş etdirilib. Tədbirin açılışında Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının şöbə müdiri Ədalət Vəliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin konfrans iştirakçalarına müraciətini oxuyub və Türkiyədə belə bir tədbirin keçirilməsinin xüsusi əhəmiyyətə malik olduğunu qeyd edərək, konfransın işinə uğurlar arzulayıb.

Daha sonra Ədalət və İnkişaf Partiyası sədrinin birinci müavini, TBMM-nin üzvü Efkən Ala Qərbi Azərbaycanla bağlı Türkiyədə ilk belə konfransın keçirilməsinin tarixi əhə-

miyyətindən danışdı.

Konfrans öz işini panel müzakirələrlə davam etdirib. Qərbi Azərbaycanın tarixindən bəhs edən birinci panel türkiyəli tarixçi, Yeni Türkiyə Strateji Araşdırma Mərkəzinin Tarix İnstitutunun direktoru prof. dr. Kamal Çiçəyin moderatorluğu ilə baş tutub. Paneldə tanınmış tarixçi professorlar İlber Ortaylı, Aygün Attar, Tufan Gündüz, Okan Yeşilot və İbrahim Ethem Atnur çıxış ediblər.

TBMM-in Qadınlar və Kişilər arasında İmkan Bərabərliyi Komissiyasının sədri Çiğdem Erdoğanın moderatorluğu ilə “Qərbi Azərbaycan: hüquqi və humanitar aspektlər” mövzusunda baş tutan ikinci paneldə TBMM-in Komissiya sədrləri Vedat Bilgin və Derya Yanık, TBMM-in üzvü Zeynep

Yıldız, professorlar Cavid Abdullazadə, Yaşar Sarı və Muharrem Kılıç çıxış ediblər.

Panellərin sonunda iştirakçılara təşəkkürnamələr təqdim edilib.

Konfransın bağlanış sessiyasında Milli Məclisinin deputatı, Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin sədri Əziz Ələkbərov, TBMM-in üzvü, Ədalət və İnkişaf Partiyası sədrinin müavini Zafer Sırakaya, Milli Məclisinin deputatı, “Azərbaycan-Türkiyə Evi” İctimai Birliyinin sədri Tənzilə Rüstəmханlı və TBMM-in üzvü, Türkiyə-Azərbaycan Dostluq Qrupunun sədri Şamil Ayırım çıxış ediblər.

Sonda konfrans iştirakçıları adından tədbirin yekun sənədi qəbul edilib, həmçinin birgə foto çəkdirilib.

“Qərbi Azərbaycana qayıdış insan hüquqlarının aliliyinin mühüm şərti kimi” mövzusunda beynəlxalq konfransın iştirakçılarına

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

Sizi – “Qərbi Azərbaycana qayıdış insan hüquqlarının aliliyinin mühüm şərti kimi” mövzusunda Ankara şəhərində keçirilən beynəlxalq konfransın iştirakçılarını səmimi-qəlbədən salamlayır, bu mühüm tədbirə ev sahibliyi edən dost və qardaş Türkiyə Respublikasına böyük təşəkkürümü bildirirəm. Azərbaycan və Türkiyə nümayəndələrinin bir araya gəldiyi bu konfrans regionumuzda sülhün, ədalətin və insan hüquqlarının bərqərar olması yolunda çox əlamətdar hadisədir. Azərbaycan və Türkiyə arasında müttəfiqlik və qardaşlıq münasibətləri, hər iki ölkənin beynəlxalq hüquq prinsiplərinə sadıqlığı bölgədə sabitliyin təmin olunması üçün möhkəm zəmin yaradır.

Çox təəssüf ki, silahlı münaqişələr və irqi ayrı-seçkilik nəticəsində milyonlarla insan öz doğma yurdlarından didərgin düşərək qaçqınlıq həyatı yaşayır. Xüsusilə, Birinci Dünya müharibəsi dövründə və ondan sonra erməni radikalizmi və ekstremizmi Azərbaycan xalqını misli görülmemiş müsibətlərə düşürmüş, nəticədə yüz minlərlə soydaşımız öz dədə-baba torpaqlarından zorla çıxarılmış, kütləvi qətl və qırğınlara məruz qalmışdır.

Qərbi Azərbaycanda – Ermənistan ərazisində 1918–1921, 1948–1953 və 1987–1991-ci illərdə sistemli və total şəkildə etnik təmizləmə həyata keçirilmiş və beləliklə, Ermənistanda bir nəfər belə azərbaycanlı qalmamışdır. Bu etnik təmizləmə böyük humanitar faciə olmaqla yanaşı, 1920-ci ildə Qərbi Zəngəzurun Azərbaycanından alınaraq Ermənistanla verilməsi ilə Azərbaycanın əsas hissəsinin onun ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvanla quru əlaqəsini kəsmək kimi mənfur geosiyasi məqsəddə də xidmət etmişdir.

Ermənistan minilliklər boyu Qərbi Azərbaycanda yaşamış azərbaycanlıların zəngin mədəni

irsini, qədim yaşayış məskənlərini, məscidlərini, ziyarətgahlarını və qəbiristanlıqlarını məhv etmişdir. Ermənistanın bu destruktiv addımları həmin ərazilərdən Azərbaycan xalqının izini silmək və regionun tarixini yenidən yazmaq məqsədi daşmışdır.

2020-ci il Vətən müharibəsində qazanılmış şanlı Zəfər, 2023-cü ildə suverenliyimizin tam bərpası, hazırda Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun yenidən qurulması, keçmiş məcburi köçkünlərin öz evlərinə qayıdışı Qərbi azərbaycanlılarda da böyük ruh yüksəkliyi yaratmış və onların daha mütəşəkkil qaydada fəaliyyət göstərməsinə imkan vermişdir.

Qərbi Azərbaycan məsələsi artıq beynəlxalq gündəliyə daxil edilmişdir.

Qərbi Azərbaycan İcmasının beynəlxalq hüquqa uyğun dinc təşəbbüsləri təqdirəlayiqdir və dünya ictimaiyyəti tərəfindən dəstəklənir. Qərbi azərbaycanlıların təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə, sülh yolu ilə Ermənistandakı dədə-baba torpaqlarına qayıdışının təmin edilməsi regionda sülhün, insan hüquqlarının və barışığın bərqərar olması üçün vacib şərtidir.

Təəssüf ki, Ermənistan cəmiyyətində türk xalqlarına qarşı dərin kök salmış nifrət, “böyük Ermənistan” xülyası, həmin ölkənin konstitusiyasında Azərbaycanla və Türkiyəyə qarşı ərazi iddialarının yer alması, Qərbi azərbaycanlıların qayıdışına imkan verilməməsi sülhə mane olur. Ermənistan qonşu dövlətlərə qarşı ərazi iddialarına son qoymalı, azərbaycanlılara məxsus mədəni irsin bərpası və qorunması üçün addımlar atmalı, bu məqsədlə UNESCO-nun monitorinq missiyasına icazə verməli, qayıdış mövzusunda İcma ilə dialoqa başlamalıdır. Ermənistan Qərbi azərbaycanlıların nə vaxt və hansı şərtlərlə öz dədə-baba yurdlarına dönmə bilmələri ilə bağlı aydın mövqe ifadə et-

məlidir. Bu məsələ ilə əlaqədar Ermənistan rəhbərliyinin İcmamızın nümayəndələrini qəbul etməsini gözləyirik.

Xüsusi olaraq vurğulamaq istərdim ki, Qərbi azərbaycanlıların qayıdış istəyi Ermənistanla qarşı ərazi iddiası demək deyildir və Ermənistan həmin istəyi bu formada təqdim etmək cəhdlərindən əl çəkməlidir. Qayıdış reallaşana qədər bu məsələ Azərbaycanın gündəliyindən çıxmayacaqdır. Təbii ki, öz yurdlarına dönəcək Qərbi azərbaycanlılara təhlükəsizlik zəmanəti də verilməlidir.

Hesab edirik ki, Qərbi Azərbaycanla bağlı dünya ictimaiyyətinin məlumatlılığının artmasına xidmət edən bu beynəlxalq konfrans soydaşlarımızın öz doğma torpaqlarına qayıdışına önəmli töhfə verəcəkdir.

İnanırıq ki, Qərbi azərbaycanlılar təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə öz doğma yurdlarına qayıdacaq və bölgədə davamlı sülh bərqərar olacaqdır.

Sizə ön xoş diləklərimi çatdırır və konfransın işinə uğurlar arzulayıram.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 may 2025-ci il

“Zəngəzur - yurdu mənəm”

ADPU-nun Beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektoru professor Mahirə Hüseynova və Filologiya fakültəsinin dekanı dosent Könül Həsənova Naxçıvan Muxtar Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, Naxçıvan Dövlət Universiteti və Qərbi Azərbaycan İcmasının birgə təşkilatçılığı ilə Kəngərli Rayon Çalxanqala Kənd Uşaq Musiqi Məktəbinin Qərbi Azərbaycana həsr etdiyi “Zəngəzur - Yurdu Mənim” adlı tədbirdə iştirak etmişlər.

Tədbiri giriş sözü ilə açan Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru, Qərbi Azərbaycan İcmasının Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə Nümayəndəliyinin rəhbəri Elbrus İsayev qeyd etmişdir ki, bu gün xalqımız öz tarixinin obyektiv mənzərəsini yaratmaq imkanı əldə etmişdir. Uzun illər giz-

li saxlanılan, zaman-zaman təhrif edilmiş hadisələr özünün əsl mahiyyətini və qiymətini alır.

Qərbi Azərbaycan İdarə Heyətinin üzvü, Keşkend rayon İcmasının sədri, professor Mahirə Hüseynova çıxış edərək qeyd etmişdir ki, toponimləri və folklor nümunələrini öyrənməklə Qərbi Azərbaycan torpaqlarının tarixən Azərbaycan türklərinə məxsus olduğunu sübut etmək mümkündür, yüzlərlə bu xüsusda olan yer adlarını, tarixi faktları saxtalaşdırmaq heç nəyi dəyişmir.

Tədbirin bədii hissəsində Kəngərli Rayon Çalxanqala Kənd Uşaq Musiqi Məktəbinin əslən Zəngəzurdan olan müəllim və şagird heyətinin ifasında “Dərələyəz”, “Tarantella”, “Sarı gəlin”, “Sirli bağ”, “Azərbaycan”, “Dilican” və digər musiqi nömrələri tamaşaçılar tərəfindən alqışlarla qarşılanmışdır.

Qərbi Azərbaycanın xalçaçılıq sənəti

Hələ qədim zamanlardan xalça sənəti xalqımızın sərvətlərindən biri olub. Azərbaycan xalçasının incəliklərini təsvir etmək, bu inanılmaz sənət əsərinə tam uyğun gələn təriflər tapmaq çətinidir. Azərbaycan xalçası hər kəsi ilk baxışdan sevdirir və ovsunlayır. Xalqın sevdiyi bu sənət növü əsrlər boyu diqqətlə nəsilən-nəslə ötürülür.

Azərbaycan həmişə zəngin təbiəti ilə məşhur olub: gur çayları, yaşıl çəmənliyi, dağları, ekzotik bitkiləri. Təbiətin bütün bu hədiyyələri xalcanın rəng palitrasında öz əksini tapıb. Azərbaycan sənətkarları qədim zamanlardan xalça yaratmaq üçün yalnız təbii saplardan və ölkəmizdə zəngin olan təbii boyalardan istifadə etmişlər.

Azərbaycan xalçası müxtəlif növ və yarım-növləri ilə seçilir. Hər biri öz xalçaları ilə məşhur olan müxtəlif “məktəblərin” mövcudluğunu da qeyd etmək lazımdır. Bunlar Qarabağ məktəbi, Naxçıvan, İrəvan, Təbriz, Ərdəbil, Qazax, Gəncə, Şirvan, Quba, Bakı məktəbləridir.

Azərbaycan dövləti olan İrəvan xanlığı dövlət tarixində mühüm rol oynamış türk Qacarlar nəslindən olan xanlar tərəfindən idarə olunurdu. Xanlığın bütün idarəçilik sistemi, ictimai-siyasi, mədəni-iqtisadi həyatı, burada yaşayan əhalinin məişət mədəniyyəti Azərbaycanın minillik ümumi inkişaf tarixinin tərkib hissəsidir. İrəvan xanlığı, öz inkişaf xüsusiyyətlərinə görə, o dövrdə mövcud olmuş digər Azərbaycan xanlıqlarından heç də fərqlənmirdi. Bu-

rada yaşayanların məişətində xalça və xalça məmulatları əsas yer tuturdu. Qərbi Azərbaycanda müxtəlif ölçülü xalça və kilimlərlə yanaşı, namaz xalçaları, yəhərlər və başqa toxunmuş məmulatlardan da istifadə olunurdu. Parlaq rənglər bu bölgənin xalçalarının əsas fərqləndirici xüsusiyyətidir. Xalçaların naxış və kompozisiyalarının seçilməsinə yerli əhalinin dünyagörüşü, miflərlə baxışları, inancları mühüm yer tutmuş və onlarda öz əksini tapmışdır.

İrəvan xalça qrupunun tarixi xüsusiyyəti maraqlıdır. İrəvan xalçaları ağır, yumşaq və parlaq yunlu, yüksək xovlu olması ilə seçilirdi. Azərbaycanın müxtəlif xalçaçılıq məktəbləri ilə sıx əlaqəsi duyulan İrəvan xalçalarının bu ərazidə yaşayan insanların əsas düşüncə və hisslərinin müstəvisi kimi çıxış etdiyini söyləmək olar.

Qərbi Azərbaycan ərazisində toxunan xalçalar sənətkarlıq imkanlarına, toxunma texnologiyasına, rəng-naxış kompozisiya həllinə görə, şərti olaraq, mahallar üzrə aşağıdakı qruplara ayrılıb:

- I qrup: Ağbaba, Şörəyel mahalları;
- II qrup: Loru, Pəmbək mahalları;
- III qrup: Şəmsəddin mahalı;
- IV qrup: Göyçə mahalı;
- V qrup: Gəncəbasar, Vedibasar mahalları;
- VI qrup: Zəngibasar, Sərdarabad mahalları;
- VII qrup: Qırxbulaq, Əştərək mahalları;
- VIII qrup: Aparan, Dərəçiçək, Talın mahalları;

(Davamı səh.3-də)

Professor Mahirə Hüseynova ermənilərə cavab verdi

“Bizim mərkəz elmi araşdırmalara söykənən həqiqətləri üzə çıxarır”

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dəfələrlə bəyan edib ki, Qərbi Azərbaycandan deportasiya edilmiş azərbaycanlıların doğma yurdlarına təhlükəsiz və ləyaqətli qayıdış hüququ beynəlxalq hüquqla qorunan əsas insan haqlarından biridir. Dövlət başçısı bu məsələni həm yerli, həm də beynəlxalq platformalarda qaldıraraq Ermənistanı tarixi ədalətsizliyə son qoymağa çağırır. Müzəffər Ali Baş Komandan dəfələrlə çıxışlarında qeyd edib ki, biz tarixi torpaqlarımızı unutmamalıyıq və unutmuruq: “Qərbi Azərbaycan bizim tarixi torpağımızdır, bunu bir çox tarixi sənədlər təsdiqləyir, tarixi xəritələr təsdiqləyir, bizim tariximiz təsdiqləyir. Ancaq əfsuslar olsun ki, ermənilər Qarabağdakı kimi, Qərbi Azərbaycanda da bizim bütün tarixi, dini abidələrimizi yerlə yeksan ediblər, dağıdıblar, azərbaycanlıların tarixi irsini silmək istəyiblər, ancaq buna nail ola bilməyiblər. Çünki tarix var, sənədlər var, xəritələr var.

...Qərbi Azərbaycan tarixi Azərbaycan diyarıdır, şəhərlərin, kəndlərin adları Azərbaycan mənşəlidir və biz yaxşı bilirik ki, indiki Ermənistan ərazisində tarix boyu Azərbaycan xalqı yaşayıb. İndi əsas vəzifə ondan ibarətdir ki, dünya ictimaiyyəti də bunu bilsin. Artıq bu istiqamətdə işlər başlanmışdır”.

Bu mövqeyin ardıcıl şəkildə təbliği və əsaslandırılması məqsədilə Qərbi Azərbaycan İcması tərəfindən məqsədyönlü işlər görülür, ali təhsil müəssisələrində, araşdırmalar mərkəzlərində, elmi-tədqiqat institutlarında tarixi faktlar üzə çıxarılır, elmi dairələrdə müzakirələr aparılır. Onlardan biri də Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektorluğu nəzdində fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkə-

zidir. Bu elmi mərkəz bəzi dairələr, xüsusilə ermənipərəst media və şəbəkələr tərəfindən dezinformasiyalara hədəf alınıb. Belə ki, amerikalı jurnalist Linds Snel və ona istinadən Ermənistan mətbuatı ADPU-nun Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektorluğu nəzdində fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzinin fəaliyyəti barəsində həqiqətə uyğun olmayan məlumatlar yayıb. Linds Snel “X” platformasında yazır ki, Azərbaycanda müasir Ermənistan ərazisini öyrənmək üçün “Qərbi Azərbaycan Tədqiqat və Türkologiya Mərkəzi” açılıb. Mərkəzdə azərbaycanlı müəllimlərə “Qərbi Azərbaycan həqiqətlərini tələbələrə çatdırmaq yolları” öyrədiləcək. O, qeyd edib ki, Azərbaycan hökumətinin dəstəklədiyi təşkilatın ofisində Ermənistanın saxtalaşdırılmış xəritəsi asılıb və

həmin xəritədə erməni toponimləri Azərbaycan toponimləri ilə əvəz edilib. Qondarma Qərbi Azərbaycan İcması 2023-cü ilin noyabrında Naxçıvanda “Qərbi Azərbaycan”la bağlı festival keçirib və bunu müasir Ermənistan ərazisinə “qayıtmaq” yolunda addım adlandırır. Bundan əvvəl Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ATƏT PA-nın sədri Pia Qauma ilə görüşündə İrəvanı azərbaycanlıların “Ermənistana qayıtmaq” hüququnu rədd etməkdə ittiham edib”.

Məsələ ilə bağlı Qərbi Azərbaycan İcmasının İdarə heyətinin üzvü, ADPU-nun prorektoru, professor Mahirə Hüseynovanın mövqeyini öyrəndik.

– *Mahirə xanım, Linds Snel mərkəziniz haqqında dezinformasiyalar yayaraq dünya ictimaiyyətinin diqqətini əsl məhiyyədən uzaqlaşdırmaqla bir sıra fikirlər səsləndirib. Bununla bağlı nə deyə bilərsiniz?*

– Əslində, bu cür hücumlar gözləniləndir. Çünki biz illərlə susdurulmuş tarixi faktları gün işığına çıxarıyıq. Fəaliyyətimizdə qərəz, təbliğat deyil, tarixi ədalətin bərpası amalı var.

Görürük ki, ADPU-nun Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektorluğu nəzdində fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzinin fəaliyyəti Ermənistanı təşviş doğurur, davamlı olaraq bizim fəaliyyətimiz barədə həqiqətə uyğun olmayan məlumatlar yayırlar. Güya mərkəzdə saxta xəritə düzəldilib və erməni

toponimləri dəyişdirilib.

Biz yaxşı bilirik ki, bugünkü Ermənistan dövləti tarixi Azərbaycan torpaqlarında yaranıb. Bu, tarixi həqiqətdir. Tarixi sənədləri araşdırarkən İrəvan xanlığında yaşayanların əksəriyyətinin azərbaycanlılar olduğu göstərilir. Və o da məlumdur ki, Zəngəzur mahalı Azərbaycandan zorla qoparıldı ki, böyük türk dünyasını parçalasınlar və elə də oldu. Amma biz əminik ki, çox tezliklə bu ədalətsizliklər aradan qaldırılacaqdır.

Bizim ADPU-nun Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektorluğu nəzdində fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzinin fəaliyyəti ilə bağlı səsləndirilən fikirlər əsassızdır. Deyərdim ki, bu, tamamilə yanlış və manipulyativ yanaşmadır. Biz pedaqoji yönümlü ali təhsil müəssisəsi olaraq, müəllimlərimizin, eyni zamanda böyüməkdə olan gənc nəslin Qərbi Azərbaycanla bağlı yalnız tarixi və elmi mənbələrə əsaslanaraq ətraflı məlumat almaları üçün metodik materiallar təqdim edirik. Düşünürəm ki, bu, normal qəbul edilən bir təhsil yanaşmasıdır. Tarixi sənədlərə əsaslanaraq Qərbi Azərbaycanın demoqrafik, etnoqrafik, mədəni və sosial strukturlarını araşdırırıq.

Biz heç bir xalqı hədəf almırıq, sadəcə öz xalqımıza tariximizi, özəli torpaqlarımız barədə məlumatları doğru şəkildə çatdırmağa çalışırıq. Və ermənilərin təşvişinə də heç bir əsas yoxdur. Bizim mərkəz elmi araşdırmalara söykənən həqiqətləri üzə çıxarır.

– *Bəs Linds Snelin “Qərbi Azərbaycan həqiqətlərini müəllimlərə öyrətmək” kimi təqdim etdiyi iddia nə dərəcədə doğrudur?*

– Bəli, biz pedaqoji universitet olaraq, təbii ki, müəllimlərə istiqamət bir təbliğat deyil, tarixi həqiqətlərin düzgün təqdimidir. Məqsədimiz gələcək nəsillərə öz tarixini doğru çatdırmaqdır. Linds Snelin yazdığı kimi “erməni toponimlərinin dəyişdirilməsi”, “saxta xəritələr” kimi iddialar tam əsassızdır. Qeyd etdiyim kimi, biz beynəlxalq elmi prinsiplərə əsaslanan işlər görürük və hər sənədimizə sübutlarla yanaşıırıq.

– *Ermənilər bu mərkəzin fəaliyyətini sanki Qərbi Azərbaycana qayıdışın ideoloji bazası kimi təqdim edirlər. Buna münasibətiniz necədir?*

– Əgər insan öz ata-baba yurduna qayıtmaq istəyirsə, bu niyyət necə təhlükəli ola bilər? Heç kəmin torpağında gözümlə yoxdur. Amma bizim haqqımız olan torpaqlara - İrəvana, Göyçəyə, Zəngəzura qayıtmaq niyyətimizi də gizlətmirik. Fikrimcə, həm tarixi, həm də hüquqi baxımdan bu bizim haqqımızdır. Və dünya ictimaiyyəti də Qərbi Azərbaycan haqqında həqiqətləri bilməlidir. Bizim fəaliyyətimiz də məhz bu həqiqətlərin üzə çıxarılmasına yönəlib.

Gördüyünüz kimi, biz dinc və ləyaqətli formada öz yurdunda qayıtmaq istəyirik. Bizi bu yoldan heç kim döndərə bilməz.

Qərbi Azərbaycanın xalçaçılıq sənəti

Dosent Dəyanət Musayev, ADPU-nun Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektorluğu nəzdində Türkoloji mərkəzin Türk tarixi bölməsinin müdiri

(Əvvəli səh.2-də)

IX qrup: Zəngəzur mahalı;
X qrup: Dərələyəz mahalı;
XI qrup: İrəvan şəhəri.

Ümumilikdə, İrəvan xanlığının həyatında mühüm rol oynayan sənətkarlıq müxtəlif sahələri özündə ehtiva edirdi. Azərbaycanlıların ənənəvi sənətkarlıq sahələri olan toxuculuq və dulusçuluq bütün Qərbi Azərbaycanda boyunca geniş yayılmışdır. Xalça, palaz istehsalı xüsusi ilə seçilirdi. Həmin dövrlərdə bu ərazilərdə

olan səyyahlar yerli əhalinin qoyun saxladıklarını və həmin yunları əyirib, boyayıb xalça, palaz, çul, qış geyimləri toxuduqlarını qeyd ediblər. Bu da onu bir daha sübut edir ki, bu ərazilərdə əzəldən azərbaycanlılar yaşayıb. Çünki tarixən qoyunçuluqla məşğul olmayan ermənilər xalça, kilim, palaz, şəddə, eləcə də digər toxuculuq məmulatlarının meydana gəlməsində rol oynaya bilməzlər.

Orta əsrlər dövrü qədim Azərbaycan xalçaçılıq sənətinin inkişaf etdiyini sübut edən mühüm qaynaqlar da mövcuddur.

XVI-XVII əsrlərdə yaşayan məşhur rəssam və səyyahlar öz əsərlərində Azərbaycan xalçalarını təsvir etmişlər. Bu baxımdan, Venesiya taciri və tədqiqatçısı Marko Polonun, ingilis səyyahı Antoni Cenkinsonun, alman səyyahı Yan Streysin, Macar rəssamı Hans Memlinqin, alman rəssamı Hans Holbeynin və b. adlarını çəkmək olar.

Ölkəmizin mədəni irsini beynəlxalq səviyyədə erməniləşdirməyə növbəti dəfə cəhd göstərən Ermənistan tərəfi 16 oktyabr 2023-cü ildə Vyana Beynəlxalq Mərkəzində təşkil olunmuş sərgidə bizim xalçaları özününküləşdirməyə və erməni xalçaları kimi təqdim et-

məyə çalışıb. Bizim səfirlik və nümayəndələrin rəsmi etirazından sonra xalçaların Azərbaycanın Qarabağ, Qazax və Şirvan bölgələrinin klassik xalça kompozisiyaları əsasında toxunmuş “Çələbi”, “Xətai”, “Qasımuşağı”, “Malıbəyli”, “Bəhmənli”, “Borçalı” xalçaları olması sübuta yetirilmişdir.

Beləliklə, İrəvan qrupu xalçalarının tarixi-etnoqrafik, sənətkarlıq baxımından təhlili onların Azərbaycan mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi, tarixi keçmişimizin əvəzsiz yadigarı olduğunu bir daha təsdiq edir.

Azərbaycanın dünya miqyasında tanınmasında onun mədəniyyətinin, o cümlədən xalçaçılıq sənətinin böyük rolu var. Azərbaycanda xalçaçılığa yüksək dövlət qayğısı bu sənətin müasir dövrdə dirçəliş dövrünü yaşamasına səbəb olub. Prezident İlham Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində xalçaçılığın inkişafı üçün qanunvericilik bazası yaradılmışdır. 2004-cü il dekabrın 7-də “Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişafı haqqında” qanun təsdiq edilmiş, 2005-ci il fevralın 7-də isə onun tətbiqi haqqında fərman verilmişdir. Azərbaycan xalçaçılığının təbliği və təqdimatı məqsədilə

dünya təcrübəsində analoqu olmayan xalça muzeyi tikilib.

Milli mədəniyyətin, o cümlədən xalçaçılığın inkişafında Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın da böyük rolu vardır. Onun səyləri sayəsində 2010-cu il noyabrın 16-da Azərbaycan xalçaları YUNESKO-nun “Qeyri-maddi mədəni irs” siyahısına daxil edilmişdir.

Cənab Prezidentin dediyi kimi, Qərbi Azərbaycan bizim tarixi torpağımızdır, bunu bir çox tarixi sənədlər təsdiqləyir, tarixi xəritələr təsdiqləyir, bizim tariximiz təsdiqləyir. Ancaq əfsuslar olsun ki, ermənilər, Qarabağdakı kimi, Qərbi Azərbaycanda da bizim bütün tarixi, dini abidələrimizi yerlə yeksan ediblər, dağıdıblar, azərbaycanlıların tarixi irsini silmək istəyiblər, ancaq buna nail ola bilməyiblər. Çünki tarix var, sənədlər var, xəritələr var. Biz birgə səylərlə Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyasını da işləməliyik. Qarabağ məsələsi həll olunandan sonra indi bizim gündəliyimizdə duran məsələ budur.

Qəlbimizdə qalan arzular

Sonuncu dər

1988-ci ilin payızı sanki əvvəlki illərin payızına bənzəmirdi. Yazda, yayda əkilən əkinlərin məhsulu payızda toplanır, sevincə qışa tədarük görülür, nədən əskiklik vardsa, insanlar onu tamamlamağa çalışırlar. Amma bu payız sanki baş verəcək kədərli hadisələrin havasını insanlara duyururdu. Böyükələrin üzü əvvəlki kitək gülmürdü. Elə bil Qərbi Azərbaycanın Lorı mahalının Kalinino rayonunun azərbaycanlı əhalisinin böyükələrinin ürəyinə vətəndə sonuncu payızı yaşadıkları dammışdı.

Mən Kalinino rayonunun Kuruqlaya-Şişka (Malakan) kəndində anadan olmuşam. Atam yol qəzası nəticəsində dünyasını dəyişəndən sonra 8 aylığımda babam məni özünün yaşadığı Evli kəndinə apararaq, öz himayəsində böyüdü.

İndiyə qədər gözümün qabağından getmir. 1988-ci il noyabrın 22-si, həftənin ikinci günü idi. Evli kəndində 8-ci sinifdə oxuyurdum. Zəng içəri vurulmuşdu. Sınıfə əmək təlimi dərsinin tədris edən Hümbət müəllimin yolunu gözləyirdik. Çox keçmədi ki, Hümbət müəllim qərībā bir halda sinfə daxil oldu. Salam verdikdən sonra ağır-ağır nəfəs alaraq dedi:

- Bu gün dərslər olmayacaq. Hamı kitab-dəftərini götürüb evinə getsin.

Başqa heç nə demədi. Düzü nə baş verdiyini anlamıdım. Şagird dostlarımla məktəbdən ayrılmağa ağılıma da gəlməzdi ki, bu vətənimizdə bizim sonuncu dəfə məktəbdən evə qayıtdığımız gün olacaq. Həmin gün biz 8 il ayaq döydüyümüz məktəbimizlə vidalaşdıq.

Evlilərin evsiz qaldığı gün...

Hər şey bizə yuxu kimi gəlirdi. Sanki hamı harasa tələsirdi. Rayon mərkəzində yaşayan soydaşlarımızdan da kəndə gələnlər var idi. Hamı Kalinino rayonunda yaşayan 90 yaşlı Məhəmməd kişi və onun şücaətindən danışdı. Hadisənin qısa məz-

Vüqar Hacıyev

munu belə idi: Məhəmməd kişi əlində tapança ilə evinə hücum edən erməni daşnaklarına qarşı son nəfəsinə qədər müqavimət göstərmişdi. Bu hadisə Kalinino rayonunda yaşayan bütün soydaşlarımızı təsirləndirmişdi. Yaşadığım Evli kəndində insanlar həyəcan içərisində idilər. Tez-tez erməni vəhşiliyi ilə bağlı xəbərlər yayılırdı. Hətta deyirdilər ki, erməni daşnakları Evli kəndinə də hücum planlaşdırırlar. Kənddə heç kimin əli işə-gücə yarmırdı. Üfüqdə yaxşı heç nə görünmürdü. Nəhayət kəndin ağsaqqalları belə qərara gəldilər ki, kişilər öz ailələrini Gürcüstanın Borçalı mahalından Başkeçid rayonunun Saatlı və Muğanlı kəndlərinə, nisbətən təhlükəsiz yerə aparsınlar. Belə də etdilər. Qonşu Kuruqlaya-Şişka kəndlərindən anam və qardaşım da qismən təhlükəsiz hesab olunan Kalinino rayonunun Dəmirçilər kəndinə gəlmişdilər. Həmin vaxt gecə saatlarında Qarakilsə kəndindən erməni dığaları Kuruqlaya-Şişka kəndinə gələrək, Qurbanovlar ailəsinin yaşadığı evə basqın etmişdilər. Hadisə belə olmuşdu: Ermənilər Qurbanovların yaşadığı evə girərək onları öldürməklə bölgədə yaşayan azərbaycanlıları qorxutmağa, onların öz evlərini tezliklə tərk etməsinə nail olmağı düşünürdülər. Beləliklə, Qurbanovlar ailəsinin evinə basqın olunur. Məqsəd bütün ailənin qətlə yetirilməsi idi. Evə basqın olanda evin gəlini Güldərən xanım özünü pəncərədən ataraq kəndi köməyə çağırır. Kənd sakinlərinin duyuc düşdüyünü görən ermənilər tez qaçıb aradan çıxırlar. (Çox təəssüflər

olsun ki, Qurbanovlar ailəsindən Qurbanov Veyis və Güldərən xanım keçirdikləri bu dəhşətli hadisənin təsirindən çıxıb bilmədilər və sonradan xərcəng xəstəliyinə tutularaq dünyalarını dəyişdilər. Qurbanovların bu ailə faciəsi geniş bir ədəbiyyat mövzudur. Ümid edirik ki, yazarlarımız bu faciəyə səssiz qalmayacaqlar və onların ailə dramı ilə bağlı əsərlər yazılacaq - V.H.) Kənd sakinlərinin duyuc düşdüyünü görən ermənilər qorxaraq qaçıb aradan çıxmışdılar. Bu hadisədən sonra kənddə yaşayan azərbaycanlılar kəndin sovetliyi yerləşən Medovka kəndinin mərkəzinə toplaşaraq, ermənilərin basqınlarına öz etirazlarını bildirməklə yanaşı, günahkarların cəzalandırılmasını tələb edirlər. Qeyd edim ki, bir sovetlikdə birləşən Medovka və Kuruqlaya-Şişka kəndlərində azərbaycanlılar, kürdlər, malakanlar və ermənilər birlikdə yaşayırdılar. Soydaşlarımızın etirazını kənardan müşahidə edən ermənilər kinayə ilə "Bu gecə baş verənlər hələ jurnaldır. Kino hələ qabaqdadır" deməklə azərbaycanlıları təhdid edirlər. Erməni dığalarının bu sözlərinə dözü bilməyən bibim Gözəl Hacıyeva həmin vaxt ermənilərdən birinin üzərinə şığıyaraq ona möhkəm bir şillə vurur. Bundan sonra, başda Qurban Hacıyev olmaqla, soydaşlarımız kənarda dayanan erməniləri mühasirəyə alaraq döyürlər. Dığaların döyüldüyünü görən, həmin vaxt dükanda işləyən erməni qadın kömək çağırmaq üçün qonşu Qarakilsə kəndinə qaçır. Hadisələrin getdikcə qızıxdığını görən kolxoz sədri Vartkez azərbaycanlılara bildirir ki, vəziyyət daha da pisləşməmiş kəndi tərk etsinlər.

Ömrün qışı

Artıq ox yaydan çıxmışdı. Vəziyyətin düzələcəyinə ümidlər azaldı. Heç kim ata-baba yurdunu tərk etmək istəmirdi. Hamı qarşıdan gələnlə qışı isti ocağının başında keçirməyi düşünürdü. "Sona qədər mübarizə aparaq, ölsək də öz evimizdə

ölək" - bu hamının ürəyindən keçən bir hiss idi. Dünənə qədər süfrəmizin başında əyləşən, ana dilimizdə bizə yaltaqlıq edən ermənilərin iç üzü açılmışdı. Ermənilər quduz itə bənzəyirdilər. Kəndimizdə xəbərlər dolaşırdı ki, ermənilər gecəyən kəndə soxulub evləri yandıрмаğı düşünürlər. Moskvaya da ümidlər azaldı. Sovet rəhbərlərinin anti-Azərbaycan çıxışları qalan ümidlərimizi puç edirdi. Amma "Ümid sonda ölür" deyiblər. Bəlkə də, içimizdə ölməyə qoymadığımız həmin ümid idi ki, heç kim evindən bir əşya da götürmədən evlərini tərk edərək, bəziləri yük maşınları ilə, bəziləri də piyada dağ cığırından keçərək, Gürcüstanın azərbaycanlılar yaşayan kəndləri ilə həmsərhəd olan Kalinino rayonunun Dəmirçilər kəndinə gəlmişdilər. Həmin vaxt Dəmirçilər kəndinə Sovet ordusunun çoxlu sayda zirehli texnikası və əsgərləri yerləşdirilmişdi. İlk baxışdan sovet əsgərləri insanların xəyalında bir xilaskar obrazı canlandırırdı. Amma onların bizə qarşı soyuq münasibətləri, əslində, onların ermənilərin maraqlarına xidmət etmək üçün ora gətirildiyini sübut edirdi. Dəmirçilərdə də gündüzdən vəziyyət pisləşməyə başladı. Hər keçən gün geri qayıtmaq ümidimiz bir az da azalırdı. Kimi Gürcüstanın digər ərazilərində yaşayan qohumlarına, kimi də Azərbaycana pənah gətirdi.

Biz də Dumanisi (Başkeçid) rayonunun Səfərli kəndində yaşayan qohumlarımıza pənah apardıq və bir müddət orada qaldıq. Kalinino rayonunun azərbaycanlı əhalisi, demək olar ki, Azərbaycanın rayonlarına səpələndilər. Səfərli kəndində qohumlarımıza artıq yük olmamaq üçün İsmayıl rayonunun Qoşakənd kəndinə gəldik. İki ay orda məskunlaşdıqdan sonra Bakı şəhərinin Mərdəkan qəsəbəsinə köçdük. Mərdəkan qəsəbəsində orta təhsilimi başa vururdum. Bakıda Ali təhsil aldım.

İndi həmin günlərdən düz 37 il ötür. Bu 37 ildə qazandığımız çox olsa da, itirdiklərimiz daha çox oldu. Dayım, babalarım, nənələrim,

əminim - hamısı yurd həsrəti ilə haqqın dərgahına qovuşdu. Elə bir günümüz, elə bir məclisimiz olmadı ki, Qərbi Azərbaycanda keçirdiyimiz günləri xatırlamayaq. O yaylaqları, o dağları, o düzləri, buz kimi bulaqları, bir an belə, unutmadıq. Hətta ən ağır xəstələrimiz belə ölüm yatağında başları üzərində Qərbi Azərbaycanın saz havalarını dinləyib ölməyi arzuladılar. Onlar vətən həsrətini hər tonunda bir nisgil, bir nalə olan "Baş Sarıtel"-in fər-yadı ilə ovutmağa çalışdılar. O saz ki, 37 ildir, Qərbi Azərbaycanın naləsi ilə, harayı ilə dilə gəlir.

37 il davam edən izzətlər

Azərbaycanımızın hər qarışı bizim üçün əzizdir. Hər qarış vətənimizin bir parçasıdır. Amma 37 ildir didərgin düşdüyümüz elimiz-obamız bizə daha doğmadır. Əminəm ki, Qərbi Azərbaycanda uyuyan hər bir doğmamızın ruhu bu gün bizi o torpaqda görmək istəyir. Viran olmuş ziyarətgahlarımız, dağıdılmış qəbirələrimiz, yerlə yeksan edilmiş irsimiz pərpa olunacağı günü gözləyir. Qərbi azərbaycanlıların hər biri buna hazır olmalıdır. Övladlarımız, bizdən sonra gələnlər nəsillər də Qərbi Azərbaycana qayıtmaq ruhunda tərtibə olunmalıdır. Sosial statusumuzdan, cəmiyyətdə tutduğumuz mövqedən aslı olmayaraq, hamımız buna çalışmalıyıq.

Artan ümidlər

Hər bir Qərbi azərbaycanlı kimi mən də bu gün çox qürurlu və ümidliyəm. Qərbi Azərbaycan İcməsinin inzibati binasının açılışında cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin söylədiyi fikirlər mənim də daxilimdə bir ümid işığı yandırdı. İnanıram ki, Qərbi Azərbaycana qayıdacağımız gün uzaqda deyil. Bu gün ölkə rəhbərimizin apardığı siyasət, gördüyü işlər hər gün bizi öz arzularımıza bir qədər də yaxınlaşdırır. Bunun üçün hər birimiz bu yolda bir əsgər olmalı, bir amal uğrundan çalışmalıyıq.

Qərbi Azərbaycanda görüşənə-dək.

YURDUMUZUN UŞAQ OYUNLARI

Bir xalqın mədəni kimliyi onun dilində, şifahi xalq ədəbiyyatında, nəğmə və oyunlarında nəsil-dən-nəslə ötürülərək qorunub saxlanılır. Xüsusilə uşaq folkloru bu yaddaşın formalaşdığı ilkin mərhələ olmaqla yanaşı, həm də dilin və mədəniyyətin təbii ötürücüsü kimi çıxış edir. Qərbi Azərbaycan bölgəsinin zəngin folklor mühiti çərçivəsində uşaq oyunları mühüm yer tutur. Bu oyunlar, sadəcə, əyləncə vasitəsi deyil, eyni zamanda xalqın dünyagörüşünü, məişətini, əxlaqi və sosial dəyərlərini əks etdirən kulturoloji göstəricilər kimi də çıxış edir.

Azərbaycanın ənənəvi xalq oyunları zəngin mədəni irs nümunəsi olaraq uşaqların fiziki inkişafı ilə yanaşı, onların komanda ruhunu və təfəkkürünü formalaşdırır. Bu oyunlar arasında xüsusi maraq doğuran oyunlardan biri də "Qidiyol" oyunudur. "Qidiyol" (Lənkəranda "Lingilingi", Türkiyədə "Sek-sek") yerə təbaşirlə kvadratlar çəkilib bir ayaqla tullanaraq oynanılır və "səkmək" feilinin semantikasına əsaslanır. Digər oyun "Ənzəli" oyunudur ki, "ənsə" (boyun) anlayışı ilə əlaqələndirilir və oyun iştirakçıların bir-birilərinə toxunmadan boyun nahiyəsindən atlanması ilə təsvir olunur. Bu termin eyni zamanda xalq musiqisi və rəqsinə də qorunub saxlanılır. Fiziki güc və çeviklik tələb edən "Dirəddöymə" oyunu isə "dirə" (qayıq və ya diz) anlayışı ilə bağlıdır və müasir döyüş sənətlərinə bənzər xüsusiyyətləri ilə seçilir.

"Ənzəli"

Qərbi Azərbaycan folklorunda xüsusi yerə malik olan qədim xalq oyunlarından biri də "Çilingağac" oyunudur. Bu oyun Qərbi Azərbaycanda "Mələk-dümbələk" adı ilə də tanınır. Uşaq oyunları sırasında yer alan bu oyun Azərbaycanın digər bölgələrində də müxtəlif

"Çilingağac"

adlarla oynanılmışdı; məsələn, Yevlax dialektində sözün "çilməçili[x]" variantına rast gəlirik. Naftalan folklorunda isə eyni zamanda "Tözmərə" adı ilə də tanınır, Türkiyədə isə "çelik-çomak" adı ilə məşhurdur.

"Çilingağac" oyununun adındakı "çiling" komponentinin Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində "çelik/çilik" şəklində verilir və hər üç sözün mənası "əlağacı, əsa; əkilmək üçün qısa kəsilmiş budaq" deməkdir.

(Davamı səh.5-də)

(Əvvəli səh.4-də)

"Çəlik" sözü eyni zamanda Meğri dialektində çəli[x'] şəklində işlənir və əkilmək üçün kəsilmiş tənək çubuğuna deyilir. Bu fakt sözün qədim türk dilləri ilə ortaq olduğunu göstərir. Çiling komponentinə Azərbaycan dilinin dialektlərində "calaq, qələm" (Quba, Şamaxı), "nağara çubuğu" (Zaqatala) mənalarına da rast gəlinir. Qeyd edək ki, dialektlərdə çili[x'] variantı da işlənir, evin tavanındakı tirlərin üstünə düzülən gödək ağaclara deyilir. Oyunadakı "ağac" komponenti isə mürəkəb sözün ikinci tərəfi olaraq "çomaq" anlayışına uyğun gəlir. Bəzi söyləyicilər oyunun çiling və toxmaq (çomaq) vasitəsilə icra edildiyini vurğulayırlar.

Çiling müxtəlif sərt ağac növlərindən hazırlanırdı. Ən çox istifadə olunan ağac növlərinə murdaşa (bugünkü dildə murdarça), yulğun, heyva, tut və digər sərt ağaclar daxil idi. Həm çilingin, həm də onu vuran çubuğun - çomağın hazırlanması və material seçimi oyunun keyfiyyəti və gedişatı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyırdı.

Oyun bir neçə əsas mərhələdən ibarət olurdu. Əsas mərhələlər aşağıdakılardır:

"Dirəddöymə"

1) toxmaq vurmaq; 2) altdan qaldırma; 3) yanmama; 4) işlətmə; 5) [cılığ] vuruşu.

Cılığ/çilik/çəlik/çiling variantlarının mənası sözün kök morfemi cil/cığ köklərinin "ağac kökü, ot, bitki növü" mənaları ilə bağlı olaraq oyunun ağac komponenti ilə əlaqələndirilməsinə imkan verir.

Bu mərhələlərlə yanaşı, oyun prosesinə mənə və dinamiklik qatan yarımmərhələlər də var idi, məsələn: qara-qura, topuq-qara, yellə və s.

Çilingağac oyunu zəngin dil materialı ilə də diqqəti cəlb edir. Bu oyun terminologiyasında maraqlı anlayışlardan biri də "put" ifadəsidir. "Put" oyunçunun çilingi havaya qaldıra bilməyərək yerə salması halını bildirir. Əgər oyunçu ardıcıl üç dəfə put edərdisə, o, oyundan kənarlaşdırılırdı. Xalqın bədii təfəkkürünü əks etdirən ifadələr oyunun məzmununda öz əksini tapmışdır. Məsələn, "oldum iki qarın" ifadəsində "qarın" sözü "can" mənasında işlədilərək, oyun zamanı baş verən bu hal poetik şəkildə ifadə olunur. Xüsusilə "yellə" mərhələsində uzduzan oyunçuya "boğuldu", put edərək uzduzana isə "yandı" deyilməsi xalq dilində bədii obrazlılığın oyun mühitinə necə sirayət etdiyini göstərir. Bu cür ifadələr folklor düşüncəsinin oyunlar vasitəsilə necə yaşadıldığını və qorundugunu göstərir.

Beləliklə, "çilingağac" oyunu həm xalqın məişətində mühüm yer tutmuş, həm də dil və mədəniyyət yaddaşının formalaşmasında əhə-

Günel Şamilova,
Filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru,
BSU-nun baş müəllimi

miyyətli rol oynamışdır.

Digər bir oyun "Aşıq" oyunu türklərin ən qədim və zəngin ənənəyə malik xalq oyunlarından biri hesab olunur. Bu oyun türklərin həyat tərz-i, məişəti haqqında önəmli lingvokulturoloji məlumatlar verir. Aşıq oyununun əsas məqsədi bir tərəfdən uşaqların bacarıqlarını inkişaf etdirmək, digər tərəfdən isə onların cəmiyyət içərisindəki rollarını formalaşdırmaq olmuşdur.

Xüsusilə Qərbi Azərbaycan bölgəsində bu oyun geniş yayılmış, müxtəlif ad və formalarla tanınmışdır: "Xan və gizir", "Qalaqurma", "Ləpik-qoza" və s. Oyunun müxtəlif növləri - "sultan, cız, qala" və s. adlarla oynanılmışdır.

Aşıq oyunu həmçinin türklərin əsas məşğuliyyəti olan kənd təsərrüfatı, xüsusən maldarlıq ilə sıx bağlı idi. "Aşıq" termini bu kontekstdə hərəkətli, oynaq sümüyü mənasında işlənir. Oyunda istifadə edilən "aşıq" qoyun, keçi və ya inəyin arxa ayağının incik sümüyü ilə bud sümüyünü birləşdirən kiçik sümük parçasıdır. Bu sümükdən uşaqlar oyun üçün istifadə edirdi, "aşıq" sözünün mənası "oynaq, hərəkət edən" deməkdir. Bu sözə M.Kaşğaridə arpası at aşması (arpasız at qaçmaz) cümləsində rast gəlirik. B.Əhmədov qeyd edir ki, "burada aşmaq "hərəkət etmək" anlamını əks etdirir". Türk dillərində aşıq sözünün aşık/oşik/oşiq variantlarına da rast gəlirik. Qeyd edək ki, monqol dilində işlənən şo [soo] -şö sözü də "oyun zəri, sümükdən hazırlanmış daş, aşıq" mənasında işlənir. Qədim türk dillərində "su" sözü işlənmişdir ki, mənası "uzatmaq", "atmaq" deməkdir. Beləliklə, "aşıq" sözünün tərkibində şo/oş/aş köklərində a-o səs dəyişmələri, sözün kök variantları bizə bu sözlərin eyni kökdən törədiyini, hərəkət semantikasi daşdığını deməyə imkan verir.

Bu oyun göstərir ki, türklərin həyat tərz-i heyvandarlıqla sıx bağlı olmuş və bu sahə uşaqların oyunlarına da təsir etmişdir. Oyun zamanı çox sayda aşıq sahibi olmaq var-dövlət rəmzi hesab edilirdi. Bu o demək idi ki, ya ailənin çoxlu mal-heyvanı, ya da əlavə aşıq almaq üçün kifayət qədər maddi imkanı vardı.

Aşıq oyununda aşığın müxtəlif hissələri fərqli adlarla tanınırdı: alçı - sümüyün girintili-çıxıntılı hissəsi, to-xan - sümüyün düzən tərəfi, bök - sığallı, cilalanmış tərəfi, cik - aşığın arxa tərəfi.

Rauf Quliyev,
BSU-nun magistrantı,
"Altun kitab" nəşriyyatının
redaktoru

B.Əhmədov qeyd edir ki, "alçı" sözü aşıq-aşıq oyununda sümüyün dörd tərəfindən birinin adıdır, cik sözü də bu sözün dəyişmiş formasıdır. Bəzən "cikinə-bikinə bələd olmaq" deyirik ki, ehtimal olunur, bu ifadə də aşıq oyunu əsasında yaranmışdır. Alim bildirir ki, "bök/bik" sözü də aşığın tərəflərindən birinin adıdır və oyunda aşığı atmaq məharəti əsasdır: necə atasan ki, cik üstünə düşsə, necə atasan ki, bik üstünə düşsə! "Cikinə-bikinə bələd olmaq" frazeoloji birləşməsi "hiyləsini, ustalığını, məharətini yaxşı bilirəm" deməkdir.

Eyni zamanda xüsusi şəkildə hazırlanmış və içi qurğuşunla doldurulmuş iri aşıq növü "saqqa" (baş aşıq) adlanırdı. Aşığın buynuzlarını yerə qoyub dik dayanması vəziyyətinə isə "hompa" deyilirdi. Onu da qeyd edək ki, bəzi türk dillərində bu oyun "ompa" adı ilə də adlandırılmışdır. Həddindən artıq cilalanmış və hər zaman alçı üzündə dayanan aşıqlara isə "telan" deyilirdi.

Azərbaycan dilinin bəzi dialektlərində "aşıq" oyununda "aşıq" sümüyü "saqqa" sözü ilə də ifadə olunur. "Saqqa" sözü bir çox dialektlərdə - Cəbrayıl, Cəlilabad, Oğuz, Salyan, Lənkəran, Göyçay və s. dialektlərində "aşıq" oyununda oynanılan iri

Aşıq oyunu

seçmə aşıq sümüyü mənasında işlənir. Lakin bəzi dialektlərdə "Saqqa-dayam" (Qax dialekti), "Saqqaqoz" (Oğuz, Göyçay dialektləri) kimi qozla oynanılan oyun adlarının da tərkibində rast gəlirik. Bu da onu göstərir ki, aşıq oyunu yalnız sümüklə deyil, daş və qoz kimi digər vasitələrlə də oynanılmışdır.

Türk dillərində bu oyunla bağlı hətta frazeologizmlər də yaranmışdır. Aşıq oyunun mahiyyəti Azərbaycan dilində "aşığı (maçası) alçı durmaq", özbək dilində "oşuki alçı kelivatıdu", "oşığı alçı", uйğur dilində "oşuki alçı kopmak", türk dilində "aşığı bey (cuk/çuk) durmaq" variantlarında işlənən frazeoloji vahidlərdə öz əksini taparaq məcazi anlamda "işləri düz getmək, bəxti gətirmək"

mənalarında işlənməkdədir.

Sadaladığımız türk dillərində "alçı" sözü aşığın oyuq tərəfinə deyilir və bu oyunda aşığı alçı duran şəxsi xan seçmişlər. Beləliklə də, "bəxti gətirmək" anlamında frazeologizmlər yaranmışdır. Bu fakt onu göstərir ki, frazeoloji vahidlər xalqın milli kimliyinin gizli daşıyıcılarıdır.

Bundan başqa, "Divanü Lüğat-it-Türk" əsərində də bu oyun haqqında bir çox fakta rast gəlinir ki, bu da onun çox qədim köklərə malik olduğunu təsdiqləyir. Belə ki, "Aş sakkalrı teper tokuş değmeleri benim" şəklində rast gəldiyimiz bu cümlə "aşığın daşa, çöpə, ayağa dəydiyi zaman qarşı tərəf aşığı almaq üçün hər hansı bir haqq iddia etməməsidir". Bundan başqa, "aşıq" oyunları oynanırlarkən "alçı, bök, cik, çık, çulgur, kazak, mimik, saka, şökümek, tohan" kimi terminlərdən də istifadə edildi-yi deyilə bilər. Bu qədim türk oyununun izinə həmçinin "Kitabi-Dədə Qorqud"-da da rast gəlirik. Dastanın ilk boyu olan "Dirse xan oğlu Buğac boyu"-nda yazılmışdır: "Məgər, sultanım, genə yazın buğayı saraydan çıxardılar. Gəlib meydan ortasında qoyu verdilər. Məgər, sultanım, Dirse xanın oğlancığı, üç dəxi ordu uşağı meydanda aşuq oynarlardı".

Beləliklə, nəticə olaraq deyə bilərik ki, "aşıq" (aşuq) oyunu qədim türk oyunu olmuşdur və Orta Asiya, Azərbaycan, Türkiyə, Kərkük türkləri arasında indiyə qədər də oynanır.

Qərbi Azərbaycan bölgəsinin uşaqları arasında sevilən ənənəvi oyunlardan biri də "Şuppa" oyunu olmuşdur. Bu oyun da bölgəyə və yerli dialektə görə müxtəlif adlarla tanınır: "Ağac-ağac", "Biz" və s.

Oyunun adlarından bəlli olur ki, burada əsas vasitə ağac çubuğudur. "Şuppa" oyunu xüsusiyyətlərinə görə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında qeyd olunan qədim türklərin oxatma oyununa bənzəyir. "Şuppa" oyununda iştirakçılar palçıq və ya yumşaq torpaq sahəsinə bir ağac (şuppa) atır, digərləri isə öz uzun ağacları ilə palçığa batmış vəziyyətdə olan ağacı yıxmağa çalışırlar. Əgər vurulan ağac yerə yıxılmazsa, bu vəziyyət "şaad" adlanırdı.

"Şuppa" termininin tərkibindəki şu hissəciyinə - kök morfemə Azərbaycan dilinin dialektlərində işlənən, "ensiz meşə zolağı", "ağacın cavan zoğu", "evin tiri", "şax və ya kol-kosdan düzəlmiş çəpər", "ting, ağac şitili" mənalarını verən şüv, şüvcə (qeyd edək ki, bu sözə İrəvan - Qərbi Azərbaycan dialektində rast gəlirik), şüvər, şupur kimi dialekt sözlərinin tərkibində rast gəlirik. Bundan başqa, "şüvül" sözü Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində "uzun, düz ağac", "şüy" sözü "cavan, nazik bu-dağ, zoğ" kimi izah edilmişdir. Bu deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olur ki, "şuppa" sözü məhz ağacla bağlı yaranmışdır.

Daha bir ehtimal isə qədim türk dillərində işlənən "su" sözü ilə bağlıdır. Bu barədə yuxarıda bir qədər danışmışıq. Qeyd edək ki, monqol

dilində hədəfi vuran oxun çıxardığı səs anlamında şob-[şov] sözü də mövcuddur. Su/şo/şı variantları və onların semantikasi da "şuppa" oyununun "ox atmaq", "ağac atmaq" mənaları ilə bağlılığını ehtimal etməyə əsas verir.

Beləliklə, oyunun adında qədim türkcə söz köklərinin qorunub saxlandığını görmüş oluruq.

"Şuppa" oyunu bölgələrdə "Mıx oyunu" (müəllif G.Şamilova) kimi də tanınır. Türkiyədə isə bu qədim oyuna "Çivi oyunu" da deyilir. Türk mənbələrində bu oyunun, əsasən, çivi və ya çakı ilə oynanıldığı qeyd olunur. "Çakı" sözü Türkiyə türkcəsində "bıçaq" mənasını verir, bu söz Meğri şivələrində cib bıçağı mənasını verən "çaqqı" formasında istifadə olunmaqdadır. Lakin çaqqı və ya çivi, yəni misnar sonradan yarandığı üçün qərbi azərbaycanlılar qədim

"Şuppa"

variantı qoruyaraq bunu müxtəlif ağaclarla hazırlanan oxlarla oynamışdılar.

Həmçinin bu oyun Türkiyədə oynanılan "Kazık" oyununa da uyğun gəlir. "Şuppa"-da olduğu kimi, "Kazık" oyununda da ağaclarla istifadə olunur. Yaşar Akdoğanın "Türkiyə türkcəsindən Azərbaycan türkcəsinə" böyük sözlük kitabında "kazık" sözü Azərbaycan dilinə "paya" şəklində tərcümə edilmişdir. "Paya" kəlməsi Azərbaycan dilinin bir çox dialektlərində "eyvan sütunlarının başına qoyulan taxta", Gədəbəy, Tovuz dialektində isə "hörgü tamamlanarkən divarına üstünə qoyulan ağac" mənasında işlənir.

"Şuppa" oyunu uşaqların çeviklik, hədəfi düzgün nişan almaq bacarıqlarını inkişaf etdirmişdir. Eyni zamanda bu oyun vasitəsilə xalqın qədim idman və əyləncə mədəniyyətinin izləri müasir dövrə qədər çatdırılmışdır.

Qərbi Azərbaycan folkloruna məxsus uşaq oyunları xalqın mədəni-mənəvi sərvətini əks etdirən dəyərli nümunələrdir. Bu oyunlar tək-cə əyləncə vasitəsi deyil, eyni zamanda uşaqların sosiallaşmasına, və dünyagörüşlərinin formalaşmasına xidmət edir. Oyun mətnlərində işlənən sözlər, ifadələr, təsvirlər və nitq formaları dilin arxaik qatlarını yaşatmaqla yanaşı, onun milli xüsusiyyətlərini də nümayiş etdirir. Folklorun bu sahəsi uşaqların milli kimlik şüurunun formalaşmasına təsir göstərir və onların gələcəkdə cəmiyyətə uyğun vətəndaş kimi yetişməsinə zəmin yaradır. Bu səbəbdən oyunların lingvokulturoloji baxımdan tədqiqi həm Azərbaycan dili, həm də xalqın mədəni irsinin qorunması baxımından əhəmiyyətlidir.

Taniyaq, tanıdaq!

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, müəffər Ali Baş Kərimov Azərbaycan İcmasının inzibati binasında İcmanın idarə heyətinin üzvləri ilə keçirdiyi görüş İrəvan xanlığının, onun yerli sakinləri olan Azərbaycan türklərinin tarixi taleyinə yeni prizmadan yanaşmaq baxımından müstəsna əhəmiyyəti ilə tarixə qızıl hərflərlə yazılmış dövlət əhəmiyyətli təşəbbüs oldu.

Zaman-zaman çox böyük geosiyasi güclərin təzyiqi ilə yer-yurdlarından İrana, Türkiyəyə, Gürcüstana, Rusiyaya, Azərbaycana və Orta Asiyaya köçlərə məcbur edilmiş Qərbi azərbaycanlılar uzun müddət sözün böyük sosial tarixi mənasında İrəvanlılar adlanmış, oğuz, qismən də qırçaq etnosivilizasiyalarının fəal daşıyıcıları olmuş Azərbaycan türklərinin tarixi taleyinə diqqəti cəlb etməklə onların təşkilatlanmasına yeni təkan vermişdir. Ərazinin etnomədəni tarixinə yenidən diqqəti cəlb etməklə çox geniş elmi arealda tədqiqatlara yol açılmış və hal-hazırda bu sahədə sistemli və fasiləsiz təşkilat-təbliğat işlərinə başlanılmış, Qərbi Azərbaycan İcmasının regional və yerli strukturları formalaşdırılmışdır.

Bütün bunlar həm də tədqiqatçı alimlərin, sosioloqların diqqətini Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin ictimailəşməsinə cəlb etmiş, tarixi abidələrindən fəal ictimai təsərrüfat xadimlərinə hamsına diqqəti çoxaltmışdır. Bu mənada hər bir mahal, rayon, kənd və qəsəbələrin yenidən dəyərləndirilməsi sürətlənmişdir. Göyçə mahalının Çəmbərək rayonunun Toxluca kəndi, onların tanınmış simaları da bu baxımdan istisna təşkil etmirlər.

Kəndin rayon miqyaslı tanınmış rəhbərləri haqqında ümumi arayış da onların xidmətlərinə yeni prizmadan qiymət vermək, əhalinin həyat tərzinin formalaşmasında və inkişafında onların çətin şəraitdə fəaliyyət göstərmələrinə baxmayaraq, bacarıqlarını təşviq etməkdir.

"İnzibati idarəetmənin favoritləri - Ağəli Əsədovdan İradə Hacıyevayadək" adlı bu yazı da həmin silsilədən bir başlanğıcdır. Əsədov Ağəli Abduləli oğlu (onu hamı Əsədov deyər çağırırdı) - 1915-ci ildə qədim Oğuz yurdu olan Qərbi Azərbaycanın Göyçə mahalının (həmin dövrdə İrəvan quberniyasının Nov-Bayazid qəzasının) Toxluca kəndində göz açmışdır.

İti müşahidəçilik qabiliyyəti, çalışqanlıq, ictimaiyyətçiliyi və görüb-götürməyə meyilli olması kimi xarakterik keyfiyyətləri, başqa dillərə xüsusi maraq göstərməsi iddialı gənc kimi tanınmışdır.

İlk təhsilini Toxluca kənd orta məktəbində almışdır. 1938-1939-cu illərdə İrəvan şəhərində Mühəsibat-uçotu kursunu bitirmişdir. 1944-1945-ci illərdə Ali Partiya məktəbində (o vaxtlar Qızıl professura məktəbləri adlanırdı) təhsil almışdır.

Əmək fəaliyyətinə Toxluca kəndində ilk kolxoz quruculuğu illərində briqadir köməkçisi kimi başlamış, 1936-cı il yanvar ayında Qaraqoyunlu mahalı Çaykənd kəndində mühasib köməkçisi vəzifəsində çalışmışdır. 1936-cı ilin dekabr ayından 1941-ci il, müharibəyə gətirdiyi gü-

nədək Toxluca kolxozunda mühasib vəzifəsində çalışmışdır. 1941-1942-ci illərdə II Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. Müharibədə ağır yaralanmış, müalicə olunduqdan sonra ordudan tərxis olunmuşdur.

1942-1944-cü illərdə Toxluca kənd sovxozunda mühasib və ictimai əsaslarla İlk Partiya Təşkilatının katibi vəzifəsində işləmişdir.

1945-1947-ci illərdə Krasnoselo Rayon Partiya Komitəsində təşkilat və təbliğat şöbəsinin müdiri, 1947-1950-ci illərdə Krasnoselo Rayon Partiya Komitəsinin II katibi vəzifəsində çalışmışdır.

1951-1952-ci illərdə Krasnoselo Rayon Maliyyə şöbəsinin müdiri, 1952-ci ildən Dövlət sığorta idarəsinin müdiri, 1953-cü ildən Krasnoselo Rayon İstehlak Birliyinin sədri, 1956-cı ildən Krasnoselo Rayon Gölkənd kənd kolxozunun sədri, 1961-cı ildən Krasnoselo

İdarəetmədə xarizmatik iş üslubuna üstünlük verməsi bəzən birmənalı qarşılanmasa da, erməni təzyiqi altında yaşayan əhalinin qanundan kənara çıxmaması, yəni camaatın toparlanaraq bir əldə tutulmaqla hər cür cəfaldan qorunmaq məqsədi daşmışdır.

Bu mənada o, kristal rəhbər-insan nümunəsi göstərmiş, dağıdıcı yox, yığıcı rəhbər kimi həm özünü, həm tabeliyindəki işçiləri gözələnən zərbələrdən qorumuşdur.

O həm rayon rəhbərliyi, həm də Azərbaycanın qonşu rayonlarının rəhbərləri arasında ciddi, sözbütöv, dostanə insan kimi də məşhur olmuş, evi daim qonaq-qaralı olmuşdur.

Toxluca qəsəbəsi tarixində Çəmbərək rayon mərkəzində məsul vəzifədə çalışanlardan biri də İradə Hacıyevadır.

Hacıyeva İradə Hüseyn qızı 5 yanvar 1959-cu il tarixində Oğuz-türk yurdu olan qədim Qərbi

"Göyçə mahalının Toxluca qəsəbəsinin sayılıb seçilənləri" seriyasından:

İnzibati idarəetmənin favoritləri

Həsən Bayramov
Qərbi Azərbaycan İcmasının
Ağsaqqallar Şurasının üzvü,
İcmanın Binəqədi rayon Nümayəndəsi,
Bakı Qızlar Universitetinin kafedra müdiri,
Pedaqogika elmləri doktoru, professor,
Pedaqoji və Sosial Elmlər
Akademiyasının akademiki

Azərbaycanın Göyçə mahalının (Erm. SSR-nin Krasnoselo (Çəmbərək) rayonunun) Toxluca kəndində, atası qulluqçu, anası müəllim olan ailədə doğulmuşdur.

İlk təhsilini 1966-1976-cu illərdə Toxluca kənd orta məktəbində almışdır.

1978-ci ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutuna daxil olmuş, 1983-cü ildə bu ali məktəbi bitirərək "Rus dili və ədəbiyyatı" müəllimi və tərbiyə işləri üzrə metodist ixtisasına yiyələnmişdir.

1987-ci ildə ikinci ixtisasa yiyələnmək məqsədi ilə İrəvan Dövlət Universitetinin "Hüquq" fakültəsinə daxil olmuş, məlum səbəbdən təhsilini Azərbaycan Dövlət Universitetində (indiki Bakı Dövlət Universitetində) davam etdirmiş və 1992-ci ildə bu ali məktəbi bitirərək "Hüquqşünas" ixtisasına yiyələnmişdir.

1983-1985-ci illərin fevral ayına kimi Toxluca qəsəbə orta məktəbində Rus dili müəllimi kimi çalışmışdır.

1985-ci ilin fevral tarixindən Erm. SSR Krasnoselo rayon partiya komitəsində təlimatçı vəzifəsində çalışmağa başlamışdır.

1988-ci il Dağlıq Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar İradə xanım digər həmvətənləri kimi öz vətəninə deportasiya edildi və ailəsi ilə birlikdə Bakı şəhərində məskunlaşdı.

1989-cu ilin aprel tarixindən Bakı şəhər 26 Bakı Komissarı adına (indiki Səbail) rayon partiya komitəsində Təlimatçı vəzifəsində çalışmağa başlamışdır.

1992-ci il yanvar tarixindən 1993-cü ilin sen-

tyabr ayınadək Xızı rayon İcra Hakimiyyətində hüquq şöbəsinin müdiri, 1994-cü ilin yanvarından Xızı Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının Xızı rayon İcra hakimiyyətinin Humanitar məsələlər üzrə müavini vəzifəsində çalışmışdır. Eyni zamanda Respublika Qızıl Aypara Cəmiyyətinin Xızı rayon təşkilatının ictimai əsaslarla sədri olmuşdur.

2005-ci il yanvar tarixindən Azərbaycan Mərkəzi Seçki Komissiyasının Hüquq şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmışdır.

2019-cu il yanvar ayından Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti Aparatının "Sənədlərlə və vətəndaşların müraciəti ilə iş" şöbəsinə şöbə müdirinin müavini vəzifəsində çalışmışdır. Hazırda Aparatı həmin şöbəsində baş məsləhətçi kimi fəaliyyətini davam etdirir.

Qərbi Azərbaycanda, eləcə də sonralar Azərbaycanda SSR-də məsul partiya, təsərrüfat və dövlət vəzifələrində çalışan İradə Hacıyeva solis nitqi, yazı mədəniyyəti, ictimai-siyasi fəallığı ilə seçilməklə həyatını bağladığı xidməti vəzifələrdə vicdanla çalışmaqla, bütün şəxsi həyatını işinə kökləməklə məsuliyyətli və təşəbbüskəş kadr olaraq harada çalışmasından asılı olmayaraq, yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirmişdir. Bu mənada sayılıb-seçilən, el-obanın təəssübünü çəkən ziyalılardan olmuşdur, bu gün də belədir.

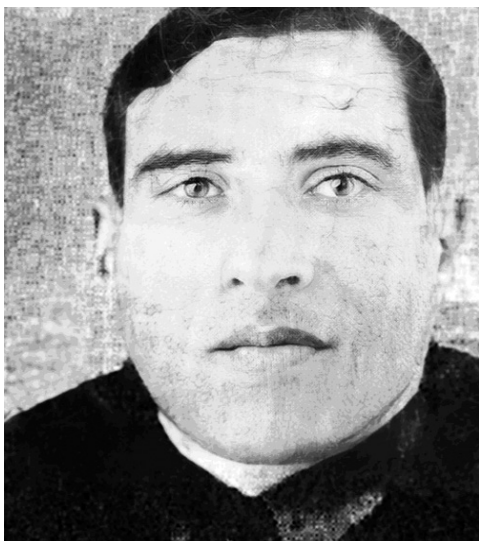
İki şəxsin simasında keçilən tarixi yolun xronologiyasına nəzər salmaqda məqsəd ondan ibarət olmuşdur ki, burada hamı çoban, mexanizator, heyvandar olmamış, həm də çalışdığı rayonların, doğulduğu kəndlərin ictimai-inzibati həyatında fəal iştirak edən, hətta onun hüduqlarından kənarda belə məsul vəzifələrdə çalışan, rəhbər qurumlarda təmsil olunan vəzifəli şəxslər də olmuş, erməni təzyiqinin tüğyan etdiyi dövrdə həm camaatı qorumuş, həm də xidməti vəzifələrini ləyaqətlə yerinə yetirmişlər.

Bu insanları, onların mənalı ömür yolunu təmsil etdikləri regionun gəncliyinin diqqətində saxlamaq, qədim ellərimizi ləyaqətlə təmsil edən ziyalılarımızı nümunə olaraq dəyərləndirməkdir.

Cənab Prezidentin Qərbi Azərbaycan İcmasının simasında orada yaşayan və çox böyük geosiyasi reallıqların qurbanına çevrilərək yer-yurdlarından olan toplumun toparlanması, ata-baba yurdlarına Qayıdış Hərəkatı üçün elliklə səfərbər olması üçün orada yaşamış, yaşayan insanları ictimai diqqətdə saxlamaq baxımından tarixi xidmətini unutmaq olmaz!

P.S. Ağəli Əsədov və İradə Hacıyeva haqqında bioqrafik məlumat Kamran Qasimovun "Ağagünəyin Toxluca kəndi" kitabından götürülmüşdür.

Taniyaq, tanıdaq!

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində el şairi kimi tanınan, saz-söz ustası Şeyda Əziz (Əyyubov Əziz Əsgər oğlu) əslən dədə-baba torpaqlarımız olan Qərbi Azərbaycandandır. O, 1889-cu ildə azərbaycanlıların yüz illər boyu yaşadığı yurd yerlərindən biri olan İrəvan xanlığının güllü-çiçəkli Dərəçiçək mahalının Kəsik kəndində dünyaya göz açmışdır.

Atası Əsgər kişi İranda ruhani təhsilini başa vurduqdan sonra Qazax qəzasının Qıraq Kəsəmənd kəndinə köçərək orada torpaq almış, məscid tikdirmiş və ruhani məktəbi açmışdır. Əsgər kişi burada dini təhsil verərək, həm də şagirdlərə dini və əxlaqi dərslər öyrədirdi. Əziz də həmin məktəbdə özünün ilk təhsilini almışdır. Uşaq illəri ailəsinin təhsil və mədəniyyətinə olan böyük diqqətinin təsiri altında keçmişdir. Lakin tezliklə həyat Şeyda Əzizin üzünə çox sərt döndü. O, hələ gənc yaşlarında ikən ata-anasını itirir. Ailənin böyük oğlu olaraq bacı və qardaşlarının tərbiyəsi və qayğıları onun üzünə düşür. Ailənin çətinlik və maddi sıxıntılarından öhdəsindən gəlməkdə çətinlik çəkən Əziz bacı-qardaşlarını götürərək Dərəçiçəyə - öz doğmalarının yanına köçür. Lakin bu keçid dövrü də asan olmur. Çox keçmir ki, erməni millətçilərinin türklərə və azərbaycanlılara qarşı başladığı soyqırımı Şeyda Əzizin həyatını bir daha dəyişir. Ermənilərin təcavüzləri və vəhşilikləri nəticəsində, ailəsi böyük əzablar çəkir. Buna baxmayaraq, Şeyda Əziz təhsilini davam etdirmək və həyatını qurmaq üçün əlindən gələni etməyə çalışır. Lakin müharibə və qaçqınlıq şəraiti ona təhsilini davam etdirməyə imkan vermir. Çətinliklərdən uzaqlaşmağa çalışan Şeyda Əziz bacı-qardaşlarını Ağstafa rayonunun Köçəsgör kəndinə, xalası Xədicəgilə gətirir. Xalasının yardımı ilə oraya sığır və yeni bir həyat qurmağa çalışır. Köçəsgör kəndində yeni başlanğıclar yaşasa da, həyatın əzabları, müharibənin və köçkünlük həyatının təsiri onu daim izləyir. Lakin bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, o, həyatda irəliləməyə və gələcəyini qurmağa davam edir. Şeyda Əziz burada ailə qurur, evlənir. Lakin həyatındakı çətinliklər və hədsiz yorğunluq nəticəsində, Şeyda Əziz 20 dekabr 1957-ci ildə Ağstafa rayonunun Köçəsgör kəndində vəfat edir. Sanki dünyasını dəyişəcəyini duyan şair ölümündən iki gün əvvəl - 18.12.1957-ci ildə "Yetişdim" adlı şeirini yazır.

*Əlvida, dostlarım, salamat qalın,
Dərs oxudum, bədnəzərə yetişdim.
Oxu baş daşımı, bir ibrət alın,
Cavan ikən nəm bazara yetişdim.
Ərənlər sərdarı, ya qibləgahım,
Bağışla taqsırım, varsa günahım.
Səndən qeyri yoxdur özgə pənahım,
Tut qolumdan, dar məzara yetişdim.
Bir muraz almadım fani dünyada,*

QƏRBİ AZƏRBAYCANLI
EL ŞAIRİ ŞEYDA ƏZİZ

*Əcəl atlı oldu, mən də piyada.
Bu fani dünyadan köçdü Şeyda da,
Taleyi kəm, baxtı qara yetişdim.*

Şeyda Əziz uşaq illərindən etibarən musiqi və poeziyaya böyük maraq göstərmişdir. Onun bu sahələrə olan sevgisi uşaqlıqdan başlayaraq təbii bir şəkildə inkişaf etmiş və zamanla daha da dərinləşmişdir. Hələ on yaşından etibarən şeirlər yazmağa başlamış, öz hiss və düşüncələrini sənətə tökməyə çalışmışdır. Bu şeirlər onun zəngin daxili aləmini və həyatın müxtəlif çalarlarını əks etdirən gözəl bir ifadə forması olmuşdur. Şairin həyatı böyük bir dövrün və xalqın tarixinin, həmçinin mübarizə və əzmkarlığın simvolu olmuşdur. Şeyda Əzizin ömrü ailə üzlərinə, öz xalqına, vətəninə göstərdiyi sevgi və qayğı ilə yadda qalır. Şairin həyatı həm də o dövrün şəraitində insanın necə möhkəm və iradəli olması göstərdiyi bir dərslərdir.

Şeyda Əziz mənim babamın - Novruzəli Əyyubovun (1910-1992) böyük qardaşıdır. Ailənin kiçik övladı olan babam ona ata əvəzi olan qardaşının ölümündən çox təsirlənmiş və 2 gün sonra - 22 dekabr 1957-ci ildə "Qardaşıma" adlı şeirini yazmışdır.

*İlk dəfə titrəyir əlimdə qələm,
İlk dəfə qaralır gözümdə aləm.
Mənim iradəmi aldı əlimdən,
İlk dəfə göz yaş axıdıram mən.
Dostlar, ağlamazmı qardaş qardaşı,
Axıtmazmı seltək qanlı göz yaş?
Mən iki dostumu birdən itirdim,
Ən əziz qardaşı, yaxın sirdaşı.
Mən nələr çəkmədim qoca dünyada,
Lakin əyləmədi vüqarlı başım.
Onu xatırlayıb saldıqca yada
Yetişdi dadıma yalnız göz yaş.
Bağçamı solduran şaxtılı xəzan
Hansı dost bağında əsməyəcəkdir?
Ölüm fırtınalı bu qanlı boran
Kimin yollarını kəsməyəcəkdir?*

Ağstafa, Novruzəli Əyyubov

Şeyda Əzizin ölümündən sonra yazılmış bu şeir qardaşlıq sevgisini və itkiyə qarşı duyulan dərdi çox dərinlən və emosional şəkildə ifadə edir. Babam qələmə aldığı bu misralarda həm özünü, həm də qardaşının ölümündən sonra yaşadığı böyük kədəri və ruh halını əks etdirir. Göz yaşları həm kədəri, həm də qələbinin ağrı-larını dilə gətirən bir simvol olaraq istifadə edilir. "İki dostu birdən itirdim" ifadəsini işlətməklə həm qardaşını, həm də yaxın dostunu eyni vaxtda itirməkdən duyduğu kədəri göstərir. Qardaş və dost münasibətləri arasındakı bu yaxın əlaqə şeirdə ən çox hiss edilən mövzulardan biridir. Sonuncu bənddə qardaşının ölümündən sonra həyatın necə qəfil və soyuq olduğunu göstərən bir metafora təqdim edilir. "Şaxtılı xəzan" və "qanlı boran" həyatın bəzən qəddar və gözənlilməz tərəflərini simvollaşdırır. Ümumiyyətlə, Novruzəli Əyyubovun bu şeiri qardaşının ölümünün yaratdığı dərdi, kədəri və həyatın keçici, amma həm də qəddar olduğunu ifadə edir, göz yaşları və itkilərlə qarşılaşan bir insanın hissələrini çox təsirli şəkildə təsvir edir. Şeirin emosional təbiəti Şeyda Əzizin həyatına və ölümünə qarşı duyulan böyük sevgi və ehtiramı göstərir.

*Sevinc Həsənova
Pedaqogika üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent*

Babam həmişə Şeyda Əzizi böyük hörmət və sevgi ilə xatırlayırdı. Özünün boya-başa çatmasında, təhsil almasında, hüquqşünas kimi yetişməsində ona valideyn əvəzi olan böyük qardaşının zəhmətini kövrək hisslərlə dilə gətirirdi. Şairin qızı Gövhər xanım tez-tez əmisinə, yəni babama baş çəkərdi. Gövhər xanım atası Şeyda Əzizin şeirlərini toplamış və tərtib edərək 1998-ci ildə "Gələndə" adlı kitabını çap etdirmişdir. Kitabda şairin əsərlərinin bir hissəsi - müxtəlif məzmunlu qoşmaları, təcnisləri, qıfıləndləri, cıqalı təcnisləri, gəraylıları, müxəmməsləri, deyişmələri, məktublaşmaları və Qazax rayonunun tanınmış şəxsiyyətlərindən olan, Sosialist Əməyi Qəhrəmanlarından biri kimi adını tarixə yazdıran el ağsaqqalı, xalqın böyük hörmətini qazanmış Böhmən Abbasovun şərəfli həyat yoluna həsr olunmuş "Böhmən" dastanından bir hissə çap edilmişdir. Gövhər xanım kitabda yazır: "Atam Şeyda Əziz rəhmətə gedəndən sonra onun bir sandıq əlyazması var idi. Onları ayrı-ayrı vaxtlarda filologiya fakültəsində oxuyan tələbələr, folklor araşdırıcıları və redaksiya işçiləri apardılar və hamısı beləcə it-bat oldu. Bu kitabda Şeyda Əzizin şeirlərinin çox az bir hissəsi toplanmışdır". Gövhər xanım daha sonra qeyd edir ki, "Atamın şeirləri arabir rayon qəzetlərində, "Kirpi" jurnalında, mərhum Hümbət Əlizadənin "Aşıqlar" kitabında və başqa kitablarda, bəzən də təqvim (1939-cu ildə) vərəqlərinin arxasında çap olunardı".

Xatırlayıram ki, Novruzəli babam Şeyda Əzizlə Xalq şairimiz Səməd Vurğunun dostluğundan və tez-tez görüşdükələrindən bəhs edərdi. Şair Səməd Vurğuna həsr etdiyi "Salamlar olsun" adlı şeirində yazır:

*Ömrün uzun olsun, alim sənətkar,
Əsərin qalacaq daim yadigar.
Vurğundur adına neçə qönçələr,
Gəl deyir açılan güllər də sənə.*

"Uzaq düşdü səfərin, Səməd" adlı şeirini isə dostu Səmədin ölümünə (1956-cı ildə) həsr etmişdir.

Şeyda Əziz bir çox insanın yaddaşında mədəniyyətin və musiqinin ruhunu yaşadan bir sənətkar kimi qalır. O öz aşiq ansamblını yarada-raq, xalq musiqisinin dərin köklərini yaşatmaq və bu qədim sənəti daha geniş auditoriyaya tanımaq üçün çox böyük əmək sərf etmişdi. Mədəniyyət evinin göstərişi ilə o, müxtəlif ucqar kəndlərdə səfərlər edərək, ansamblı ilə birlikdə konsertlər verirdi.

Şeyda Əziz çox qonaqpərvər idi. Xüsusilə də, qonaqları tanınmış aşığılar idi. Aşıq Əlhəm,

Aşıq İslam, Aşıq Məhəmməd, Göyçəli Aşıq Abbasəli Şeyda Əzizi tez-tez ziyarət edən aşığılar idi. Köçəsgördən olan, məlahətli səse malik Aşıq Avılı isə şairin özünün yetirməsi idi. Aşıqlar arasında Aşıq Avılıya "Şeydanın aşığı" deyirdilər. Belə ki, aşığılar dəstə-dəstə onun yanına gəlir, gecədən səhərə qədər sazlarını çalıb, nəğmələrini oxuyurdular. Uşaqlardan bö-yüklərə qədər hər kəs həyatın sadə, amma mənalı anlarını paylaşmaq üçün bu gecələrə qatılır, özlərini musiqinin seyrinə buraxırdılar. Şeyda Əziz bu cür gecələrdə yalnız musiqinin deyil, həm də dostluğun, birliyin və mədəniyyətin gözəl nümunəsini nümayiş etdirirdi.

Şairin yaradıcılığı ilə yaxından tanış olduqca, bu şeirlərdə xalqın problemlərinin, həyatın sadə və gözəl tərəflərinin, təbiətin və insanın daxili aləminin əks etdiyi şahidi olur. Şeyda Əzizin el şairi kimi tanınmasının səbəbi, onun xalqla yaxın əlaqədə olması, insanların ruhunu yaxşı tanıyaraq onların hissələrini, düşüncələrini şeirə çevirməsidir. Onun şeirlərində sadəlik, dərinlik və vətən sevgisi hiss olunur. Şeirlərindəki dərin mənalı və poetik gözəllik, onu öz dövrünün ən diqqətəlayiq sənətkarlarından birinə çevirmişdir.

Şeyda Əziz özünəməxsus üslubu və təsirli poetik dili ilə tanınmışdır. Onun şeirləri, xalq musiqisi və aşiq sənətinə böyük bir ilham vermiş, həmçinin müğənnilərin və aşığıların repertuarına daxil olmuşdur. Bu onun yazdıqlarının həm sənətkarlar, həm də dinləyicilər tərəfindən qiymətləndirildiyini və geniş xalq kütləsi tərəfindən maraqla qarşılandığını göstərir.

Şeyda Əzizin əsərləri çox sadə və aydın bir dillə yazılmışdır. Lakin bu sadəlik şeirlərə dərin bir mənəvi yük verir. Şair xalq ədəbiyyatının ənənəvi üsullarından istifadə edir və buna əlavə olaraq, fəlsəfi düşüncələrini əks etdirir. Onun şeirlərində ən çox rast gəlinən mövzular təbiət, həyatın sadəliyi və insanın daxili dünyasıdır. Şeyda Əziz həyatı sadə, lakin dərin mənalı təqdim edir, insanların təbiətə və bir-birinə olan münasibətlərini poetik şəkildə izah edir. Şeirlərində xalqın söz ehtiyatını, misralarında isə xalq ruhunu hiss etmək mümkündür. Cəmiyyətin sadə təbəqəsindən çıxmış bir insan olaraq, onun şeirlərində insanların həyatını təsvir edən realist bir yanaşma müşahidə edilir. Şeyda Əziz xalqın sadə dillə ifadə etdiyi emosional, sosial məsələləri dərinlən anlamış və öz şeirlərində bu hissləri mükəmməl şəkildə çatdırmışdır. Şairin yaradıcılığından bəzi nümunələrə nəzər salaq:

*Qoçaq adam dost-düşməni tanıyar,
Bacarmayan çox adamı yanıyar.
Nəmərd adam hər havaya oynayar,
Onun da dostluğu əmanət olar. ("Olar")*

Və yaxud
*Hər yetənlə yoldaş olmaq çətindi,
Halını bilincə qocaldır səni.
Hansı adam səxavətə büründü,
Qaldırar hörmətin, ucaldır səni. ("Səni")*

Hər iki qoşmadan verilən nümunələrdə şair dostluğun, yoldaşlığın səmimi, dürüst və təmiz olmasını, dostların bir-birinə qarşı diqqət və ehtiramla yanaşmalarını təlqin edir.

*Gəlib yaz ayları, bahar ayyamı,
Güllü, bənövşəli, laləli dağlar.
Bəzəyib köksünü qızlar, gəlinlər,
Yudlu, düşərgəli, talalı dağlar.
Duru göllərində ördəklər üzər,
Qalın ormanında marallar gəzər.
Gözəllər səf çəkib sinəni bəzər,
Qoyun elə oylaq olalı, dağlar. ("Dağlar")*

Beş bənddən ibarət olan "Dağlar" şeiri şairin yaradıcılığının ən gözəl nümunələrindən biridir, təbiətə olan sevgi, onun gözəlliyi ilə bağlı duyğuları və təəssüratları ifadə edir.

(Davamı səh.8-də)

Qərbi Azərbaycanın ayrılmaz parçası olan Vedi rayonu təkcə coğrafi gözəlliyi ilə deyil, həm də tarixi dərinliyi və mədəni zənginliyi ilə seçilən ata-baba yurdlarımızdandır. Bu rayonun hər bir kəndinin, hər bir oba, yaylaq, dağ, təpə, çay, bulaq, meşəsinin adının türkənşəli olması sübut edir ki, bura azərbaycanlıların tarixi yaşayış məskənidir.

Vedi rayonunun Arazqırağı kəndlərindən biri də rayon mərkəzindən 28 kilometr cənub-şərqdə yerləşən və strateji mövqeyinə görə "İrəvanın qapısı" adlandırılan Arazdəyən kəndidir.

Arazdəyən kəndi Vedi rayonu Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının Sədərək rayonu ilə birləşdirən əhəmiyyətli nöqtədə yerləşir. Kəndi Sədərək rayonu ilə "Qaraburun" adlanan dağ silsiləsi ayırır. Bu coğrafi quruluş kəndə həm müdafiə, həm də ticarət baxımından mühüm üstünlüklər verir.

Azərbaycanın qədim yaşayış məskənlərində olduğu kimi, Arazdəyəndə də əhali əkinçilik, bağçılıq, üzümçülük, maldarlıq və quşçuluqla məşğul olub, burada torpaqla nəfəs alan zəhmətkeş insanlar yaşayıblar.

Arazdəyən təkcə yaşayış məkanı deyil, həm də tarixi bir mərkəz, əzəli türk torpaqlarının canlı parçasıdır.

Arazdəyən kəndinin coğrafi mövqeyi onu ticarət yolları baxımından da əhəmiyyətli bir məkana çevirib. Tarixən İrəvan-Naxçıvan-Culfa-Təbriz karvan yolu bu kəndin yaxınlığından keçib. Daha sonralar həmin ərazi üzərindən İrəvan-Naxçıvan-Bakı avtomobil yolu və İrəvan-Naxçıvan-Bakı dəmiryolu çəkilib. Bu yollar vasitəsilə bölgənin kənd təsərrüfatı məhsulları, xüsusilə üzüm və taxıl İrəvan bazarlarına, Culfaya, Təbrizə və daha uzaq məkanlara daşınıb. Göründüyü kimi, Arazdəyən həm coğrafi, həm də iqtisadi baxımdan

bölgənin mühüm kəndlərindən biri olub.

Əsrlər boyu Azərbaycan türklərinin yaşayıb-yaratdığı Arazdəyən kəndi milli-mənəvi sərvətləri ilə mədəniyyətimizi zənginləşdirən qədim yurd yeridir.

Bölgənin müxtəlif yerləri kimi, Arazdəyəndə XIX əsrin sonlarından (1897) başlayaraq köçürülən ermənilər kəndin demografik tərkibinin planlı şəkildə dəyişdirilməsinə hesablanıb.

Bu proses XX əsrin əvvəllərindən intensiv hal alıb, xüsusilə 1948-1953-cü illər deportasiyası zamanı kəndin əsl sakinlərinin - azərbaycanlıların böyük bir hissəsi zorla doğma yurdlarından çıxarılıb. 1988-ci il deportasiyasında isə kəndin yerdə qalan sakinləri doğma yurd-yuvalarını tərk etməyə məcbur qalıblar.

Məcburi köçürülmələr təkcə insan talelərini məhv etməyib, həm də mədəni yaddaşın və tarixi balansın pozulmasını hədəfə alıb.

Belə ki, Araz çayının sahilində yerləşməsi, çayın kəndin yanından "dönməsi", axarını dəyişməsi ilə bağlı olaraq, tarixi sakinlər olan azərbaycanlıların dilində yaranan Arazdəyən (Arazdöyən/Arazdönən) adı 1968-ci ildə Ermənistan hökumətinin yerli toponimlərin dəyişdirilməsi siyasəti çərçivəsində erməniləşdirilərək "Eraxs" kimi qeydə alınıb.

Yerli tarix və etnoqrafiyaya tamamilə yad olan və sadəcə assimilyasiya məqsədi daşıyan bu ad milli-mədəni soyqırımı hadisəsidir.

Arazdəyən kəndi iki hissədən ibarət idi - Yuxarı məhəllə və Aşağı məhəllə. Kənd əhalisinin

Bahman Hüseynli,
ADPU-nun Təhsildə təhlil və kommunikasiyalar mərkəzinin mütəxəssisi, Qərbi Azərbaycan İcmasının üzvü

mühüm qismini Vedi rayonunun erməni-dəşnak hücumu nəticəsində dağıdılmış dağ kəndlərindən biri olan, türk mənşəli Haxıs kəndindən köçüb gəlmiş azərbaycanlılar təşkil edirdi. Haxıslıların kökü, tarixi yaddaşı və sosial əlaqələri Arazdəyən formalaşmasında mühüm rol oynayır. Bu əlaqələr o qədər güclü idi ki, kənd sakinləri üçün Haxıs təkcə bir keçmiş deyil, həm də yaylaq mövsümündə həyatla dolub-daşan müqəddəs bir məkan idi.

Tarixə nəzər salsaq, 1921-ci il 13 oktyabr tarixində imzalanmış Qars müqaviləsində Arazdəyən kəndinin adı açıq şəkildə qeyd olunur. Müqavilənin 5-ci maddəsinin 3-cü əlavəsində Naxçıvanın ərazi sərhədləri müəyyənləşdirilərkən Arazdəyən kəndi bu sərhədlərin daxilində göstərilmişdir. Bu fakt sübut edir ki, Arazdəyən yalnız Vedi rayonunun deyil, ümumən Naxçıvan-Azərbaycan əlaqələrinin də tarixi bir parçasıdır.

Arazdəyən qonşuluğunda yerləşən kəndlərin (Dəvəli, Avşar, Şirəzli, Qaralar, Kiçik Vedi, Xalisa, Şidli, Taytan, Yengicə, Şıxlar, Armaş, Qarabağlar) hər biri ilə sıx ailəvi və mədəni, iqtisadi əlaqələri mövcud idi. Bu kəndlər arasında formalaşmış sosial bağlar bütövlükdə Vedi bölgəsinin etnik və mədəni harmoniyasını təcəssüm etdirirdi.

Vedi rayonunun digər aran kəndləri kimi, Arazdəyənlilə ailələr üçün də yaylaq köçləri ənənəvi həyat tərzinin ayrılmaz hissəsi idi. Yazın ortalarından etibarən kəndlilər qoyun-quzu sürüləri ilə birlikdə rayonun yüksək dağlıq kəndlərinə, xüsusən Qədili, Qaraxaç, Dərbekli, Haxıs və digər dağətəyi ərazilərə üz tuturdular. Bu yaylaqlar sərin havası, bol otlaq sahələri və təbii bulaqları ilə seçilirdi. Çadırlar qurular, boz yerlərdə həyat yendən başlayardı. Yuxarıda qeyd etdik, xüsusilə də Haxıs kəndi Arazdəyənlilə üçün yalnız yaylaq deyil, həm də mədəni qaydış, ata-baba ruhunu yaşadan müqəddəs bir məkan idi. Çığırğan dağının ətəyindəki bu yaylaqlar keçmişin canlı yaddaşı kimi bu gün də ağızdan-ağıza ötürülür.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin 2021-ci ildə Kəlbəcər rayonunda olarkən Qərbi Azərbaycanın Arazdəyən kəndi haqqında xüsusi qeyd etməsi Arazdəyənlilərdə qürur doğurur.

"O kəndin adı Arazdəyəndir. Azərbaycanlılar deportasiyaya qədər orada daimi yaşayıblar. Ona görə də bütün tarixi adlar bərpa

edilməlidir. Bu adlar müxtəlif kitablarda da öz əksini tapıb". Azərbaycanlılar depo edilməlidir. Bu

Bu çağırış yalnız bir kəndin adının deyil, bir xalqın tarixi hüququnun və mədəni varlığının bərpasına yönəlik, ciddi bir mesajdır.

Dədə-baba yurdumuzun öz adları ilə gələcək nəsillərin istinad yeri olmasını bilən Azərbaycan Prezidenti indiki Ermənistan ərazisində yerləşən bütün tarixi Azərbaycan yaşayış məntəqələrinin əsl adları ilə çağırılmasını xüsusi tövsiyə edir.

Tarixi adların, mədəni yaddaşın və kollektiv kimliyimizin bərpası bu prosesin ilk addımıdır.

Bu gün biz - Qərbi azərbaycanlılar, Vedibasar, Dərələyəz, Zəngibasar, Göyçə və digər əzəli torpaqlarımızdan deportasiya edilmiş soydaşlarımız yalnız tarixə baxmaqla kifayətlənə bilmərik. Keçmişə boylanmaq, yaddaşı yaşatmaq, torpağın adını, suyun dadını unutmamaq vacibdir. Lakin daha vacibi bu yaddaşı gələcəyə daşımaqdır. Bu gələcəyin adı "Qayıdış"dır.

Qərbi Azərbaycan İcması bu gün təkcə siyasi və hüquqi müstəvidə yox, həm də milli yaddaş və kimlik baxımından mühüm bir missiya daşıyır. İcmamız həyata keçirdiyi Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyası hər bir Qərbi azərbaycanlının, hər bir arazdəyənlinin, vedilinin, göyçəlinin, zəngibasarlının ümumi arzusu və hədəfi ilə üst-üstə düşür. Bu konsepsiya nəinki torpağa, həm də milli kimliyə qayıdırdır.

Bu baxımdan biz - Qərbi azərbaycanlılar öz soy-kökümüzdə, tarixi torpaqlarımıza sahib çıxmaq üçün Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyətini ürəkdən dəstəkləməli, öz sözüümüzü deməliyik. Bu dəstək təkcə siyasi akt deyil, həm də mədəni borc, xalqın vicdanının səsi, keçmişə sədaqət, gələcəyə ümid deməkdir.

Qayıdış mümkündür. Qayıdış bizim haqqımızdır. Qayıdış bizim yolumuzdur.

(Əvvəli səh. 7-də)

Şeyda Əziz təbiətin möhtəşəmliyini və təzəliyini önə çəkərək həm də insanın bu gözəlliklə əlaqəsini, harmoniya içində yaşamağa olan ehtiyacı vurğulayır. Şeirindəki sadəlik və təsvirlər həm təbiətə, həm də insanın duyğularına yaxınlıq hissi yaradır.

Şeyda Əzizin "Gələndə" adlı şeiri, onun sadə, lakin dərin mənalı poetik üslubunun gözəl nümunələrindən biridir. Demək olar ki, 100 illik bir tarixə malik olan bu şeir, həmçinin bəstələnmiş mahnısı ilə xalqımızın qəlbini fəth etmiş və bu illər ərzində həm gündəlik həyatda, həm də müxtəlif tədbirlərdə, el şənliklərində müğənnilərimiz tərəfindən sevilə-sevilə ifa olunmaqdadır. Bu mahnı dövrün musiqi mühitində də-

QƏRBİ AZƏRBAYCANLI EL ŞAİRİ ŞEYDA ƏZİZ

rin izlər buraxaraq, həm mədəni irsimizin ayrılmaz bir parçasına çevrilmiş, həm də hər nəsil tərəfindən sevgi ilə dinlənən bir incəsənət əsərinə dönmüşdür. Şeirinin mövzusu məhəbbət və sevgi ətrafında dövr edir:

Gələndə

*Bilirsənmi, səndən niyə küsmüşəm?
Baxmadın üzümə sizə gələndə.
Ona görə bu dostluğu pozmuşam,
Kəm baxırsan üzbəüzə gələndə.*

*Kərəm kimi eşq oduna yananam,
Dostuna dost, düşməninə yamanam.*

*Mən arifəm, işarədən qananam,
Kəlməni başlayıb sözə gələndə.*

*Şeyda deyər, heç dərdimi bilmədin,
Naz edibsen, bir üzümə gülmədin.
Vədə verdin, vadəmizə gəlmədin,
Nə danışdıq gəzə-gəzə gələndə.*

Fikrimcə, Azərbaycan ədəbiyyatında tanınmış bir el şairi olan Şeyda Əziz xalqın istəklərini, hisslərini, düşüncələrini, arzularını ifadə edərək, həm də özünün bədii və fəlsəfi baxışlarını şeir dilində tərənnüm edən, öz yaradıcılığı ilə xalqın ənənəvi ədəbiyyatına və folkloruna sadıq

qalan, həmçinin yaşadığı dövrün tələblərinə uyğun əsərlər ortaya qoyan bir sənətkardır.

Allahdan babalarımın hər ikisinə rəhmət diləyir, ruhları qarşısında baş əyirəm və inanıram ki, hər ikisinin doğulub boyabasına çatdıqları tarixi torpaqlarımız olan doğma Qərbi Azərbaycana - gözəlliklər diyarı Dərəçiqəyə gedəcək və onların ruhlarını şad edə biləcəyəm. Ölkə başçımız cənab İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, "Əminəm ki, gün gələcək və Qərbi Azərbaycandan olan soydaşlarımız, onların yaxınları, uşaqları, nəvələri tarixi diyarımız olan Qərbi Azərbaycana qayıdacaqlar".

Təsisçi və Baş redaktor

Mahirə Hüseynova

Baş redaktorun müavini

Leyla Calalova

Məsul katib

Möhübbət Məmmədov

Redaksiya heyəti:

İbrahim Bayramov

Könül Həsənova

Səməd Vəkilov

Fərrux Rüstəmov

Cəlal Allahverdiyev

Azərbaycan Respublikası

Medianın İnkişaf Agentliyi

Media Reyestri

Şəhadətnaməsi

Qeydiyyat:

№: CA61EF8114733BA

Ünvanımız:

Bakı şəhəri, Ü.Hacıbəyov küçəsi 68

Qəzet redaksiyanın kompüter

mərkəzində yığılıb, səhifələnmiş

və "Azərbaycan Nəşriyyatı"

MMC-nin mətbəəsində

ofset üsulu ilə

çap olunmuşdur.

Tiraj: 200 Sifariş: 1231